

Beleidsadvies

Beleidsparticipatie Kinderen en Jongeren

BELEIDSADVIES

BELEIDSPARTICIPATIE VAN KINDEREN EN JONGEREN

Inhoud

Situering van het beleidsadvies	3
Beleidsparticipatie van kinderen en jongeren: een moeilijk engagement	3
Dialoogevent 18 februari 2025.....	4
Naar een beleidsadvies	4
Beleidsadvies: Beleidsparticipatie van kinderen en jongeren	5
Leerlessen en adviezen vanuit het dialoogevent	5
Leerlessen gekaderd binnen de vijf bouwstenen	7
Bouwsteen 1 – Wat verstaan jij en je team onder de participatie van kinderen en jongeren?.....	7
Bouwsteen 2 – Waarom betrek je kinderen en jongeren?.....	9
Bouwsteen 3 – Welke elementen van een participatieve basishouding zijn ontwikkeld bij jezelf en welke wil je verder ontwikkelen?	10
Bouwsteen 4 – Hoe zorg je ervoor dat alle kinderen en jongeren gelijkwaardig kunnen participeren?	12
Bouwsteen 5 – Hoe realiseer je je participatieproces op een kindvriendelijke manier?	13
Leerlessen gekaderd binnen de vijf stappen	15
Stap 1 – De maatschappelijke uitdaging bepalen	15
Stap 2 – De doelgroep bepalen en bereiken.....	18
Stap 3 – Het participatieproces uittekenen	21
Stap 4 – Het participatiemoment vormgeven	25
Stap 5 – Evalueren en terugkoppelen	26
Conclusie van het dialoogevent.....	29
Bijlagen	30
Pitches van de experts	30
Het recht op participatie	31
E-learning: het recht op participatie uitgediept.....	34
Kinderen en jongeren over beleidsparticipatie	34
Het recht op participatie vanuit een kinderrechtencultuur!.....	36

Verdieping 1: Burgerparticipatie, ook een zaak van kinderen en jongeren	38
De participatiecirkel: een participatieproces met kinderen en jongeren.....	38
Praktische wegwijzers voor jouw participatieproces.....	40
Reflectie, een essentiële constante in een participatieproces.....	42
Verdieping 2: Participatie volgens Harry Shier	45
Verdieping 3: 'Een stem' is niet genoeg volgens Laura Lundy	45

Situering van het beleidsadvies

Beleidsparticipatie van kinderen en jongeren: een moeilijk engagement

In toenemende mate zet het **Vlaams Departement Cultuur, Jeugd en Media** (Departement) in kader van het Vlaams jeugd en kinderrechtenbeleid (JKB) in op de **beleidsparticipatie van kinderen en jongeren** (zie bijvoorbeeld JKP-prioriteit 3 en Beleidsnota Jeugd). De participatie van kinderen en jongeren is dan ook een algemeen beginsel in het Kinderrechtenverdrag en komt terug in verschillende kinderrechten (bv. artikel 12 en 13).

Wat de beleidsparticipatie van kinderen en jongeren betreft, werden de laatste jaren door het Departement **verschillende initiatieven** genomen. Het project **Reflector 2.0** deed onderzoek naar de beleidsparticipatie van kinderen en jongeren, organiseerde activiteiten en ontwikkelde ondersteuningstools. Het onderzoek focuste onder andere op het formuleren van [aanbevelingen met betrekking tot de bestaande instrumenten van het JKB](#). De activiteiten waren enkele netwerk- en inspiratiemomenten (met het oog een netwerkgroep of platform in de toekomst) en enkele werkgroepen met kinderen en jongeren. De ondersteuningstools voor beleidsmakers waren de uitwerking van de participatiecirkel, een coachings- en vormingsaanbod, en een sensibiliseringscampagne. Tot slot heeft het Departement recent een plan van aanpak uitgewerkt om kinderen en jongeren **direct te laten participeren aan de vormgeving van het Vlaams Jeugd en Kinderrechtenbeleidsplan** (JKP).

De ervaring leert echter dat de beleidsparticipatie van kinderen en jongeren **een moeilijk engagement** is. Bijvoorbeeld, worden kinderen en jongeren gevraagd welke onderwerpen een impact op hen hebben en voor hen van belang zijn? Wordt hen gevraagd of ze betrokken willen zijn? Wie wordt betrokken en wie niet? Gebeurt de participatie in een voor hen veilige omgeving? Is het ook inclusief naar kinderen en jongeren die minder 'welbespraakt' of 'geletterd' zijn? Kunnen ze vrij praten? Krijgen ze hulp, ondersteuning en voldoende informatie? Is het format laagdrempelig genoeg en is er ruimte voor leuke activiteiten? Wordt er dan effectief naar hen geluisterd en wordt er een 'verschuldigd gewicht' aan gegeven? Wie luistert er en zijn ook mensen met invloed aanwezig? Wordt er finaal in hun belang beslist? En is er terugkoppeling over wat er met hun input wel en niet werd gedaan? ... De vragen zijn schier eindeloos. Zelfs wanneer initiatieven rekening houden met belangrijke voorwaarden is er **geen garantie** dat de beleidsparticipatie van kinderen en jongeren slaagt.

Verschillende stakeholders in het Vlaamse kinderrechtenveld zijn nog steeds zoekende in hoe de (visie op) beleidsparticipatie van kinderen en jongeren kan worden versterkt. Vanuit Reflector 2.0 kan vooruitgang worden geboekt met **actoren voor wie de beleidsparticipatie van kinderen en jongeren een eerder nieuw gegeven is** (bv. aanspreekpunten JKB, JoKER-schrijvers, medewerkers van andere departementen, enzovoort). Maar voor **actoren die al veel langer vanuit een [kinderrechtenreflex](#) vertrekken** of ruime ervaring hebben met participatie van kinderen en jongeren bevinden zich uitdagingen op andere fronten dan wat beantwoord wordt met de resultaten van Reflector 2.0. Denk maar aan de uitdagingen van divers bereik en representativiteit, effectieve impact, bottom-up input rond thema's die nog niet op een beleidsagenda staan.

Dialogoevent 18 februari 2025

Om deze verschillende actoren (onderzoekers, kinderrechtenactoren, vertegenwoordigers, kinderen en jongeren zelf, ...) te kunnen inspireren en ondersteunen in het verder ontwikkelen van mature beleidsparticipatie-initiatieven ondernam **het Departement in samenwerking met KeKi in het voorjaar van 2025 twee bijkomende initiatieven**. Daarom werd op **18 februari 2025 een [dialogoevent](#)** georganiseerd voor verschillende stakeholders uit de praktijk, het beleid en onderzoek, met een focus op actoren die al ruime ervaring hebben met participatie van kinderen en jongeren. Dit dialogoevent had als doel om enkele prangende en kritische vragen rond de brede beleidsparticipatie van kinderen en jongeren op te werpen, dialoog tussen de deelnemers te faciliteren en reflecties, leerlessen en adviezen te capteren.

Naar een beleidsadvies

Op basis van dit dialogoevent en KeKi's expertise rond de beleidsparticipatie van kinderen en jongeren werden **generieke leerlessen en adviezen** geformuleerd voor een brede groep van stakeholders en actoren. Dit beleidsadvies vormt de neerslag van deze leerlessen en adviezen.

Het **richt zich tot bovenlokale ambtenaren** (zoals aanspreekpunten jeugd- en kinderrechtenbeleid, JoKER-schrijvers, medewerkers aan Vlaamse departementen, ...) die **enerzijds zelf aan de slag** willen rond de beleidsparticipatie van kinderen en jongeren **en/of anderzijds ondersteuning willen bieden** aan verschillende stakeholders op het lokale niveau. KeKi is als partner van de Vlaamse overheid aanspreekbaar voor [vragen, vormingen en lezingen over de \(beleids\)participatie van kinderen en jongeren](#) in de praktijk.

De leerlessen en adviezen worden in dit beleidsadvies gekaderd binnen [KeKi's participatiecirkel](#). De participatiecirkel bestaat uit vijf bouwstenen en vijf stappen. Aan de hand van de participatiecirkel – met inbegrip van de generieke leerlessen en adviezen uit het dialogoevent – kan je als bovenlokale ambtenaar met je team aan de slag gaan om (de krijtlijnen van) een beleidsparticipatieproces uit te tekenen, te plannen, uit te voeren én te evalueren.

We adviseren dan ook de participatiecirkel bij de hand te nemen bij het lezen en aan de slag gaan met dit beleidsadvies.

Beleidsadvies: Beleidsparticipatie van kinderen en jongeren

Leerlessen en adviezen vanuit het dialoogevent

Op **18 februari 2025** organiseerde KeKi samen met het Departement een **dialoogevent** voor verschillende stakeholders uit de praktijk, het beleid en onderzoek, met een focus op actoren die al ruime ervaring hebben met participatie van kinderen en jongeren. Voor dit dialoogevent werd er samengewerkt met **zes experts** uit onderzoek en de praktijk:

- **Jan Naert** van het Kennis- en ondersteuningscentrum jeugdhulp van de Universiteit Gent;
- **Paula Smith** van de Faculteit der Maatschappij- en Gedragswetenschappen van de Universiteit van Amsterdam;
- **Liese Berkvens** van de Vakgroep Bestuurskunde en Publiek Management van de Universiteit Gent;
- **Koen Vanmechelen (via videopitch)** – kunstenaar op het kruispunt van kunst, wetenschap, filosofie en gemeenschap;
- **Stijn Janssen** van de Associatie Universiteit Hogeschool Limburg (AUHL) en **Nele Adriaenssens** van de PXL Hogeschool;
- **Cédric Fosse** van Uit De Marge vzw.

Eerst brachten de eerste vijf experts een **pitch**¹ over beleidsparticipatie. Daarna volgde een **panelgesprek** waarbij Cédric Fosse van Uit De Marge aansloot. Tot slot gingen de deelnemers met elkaar in gesprek aan **een dialoogtafel per pitch** (met uitzondering van Koen Vanmechelen die fysiek niet aanwezig was).

Zoals vermeld in de situering worden de leerlessen en adviezen van dit beleidsadvies **gekaderd binnen de structuur van KeKi's participatiecirkel** die bestaat uit vijf bouwstenen en vijf stappen. Dit beleidsadvies volgt daarom de volgende structuur:

- *Bouwsteen 1 – Wat verstaan jij en je team onder de participatie van kinderen en jongeren*
- *Bouwsteen 2 – Waarom betrek je kinderen en jongeren?*
- *Bouwsteen 3 – Welke elementen van een participatieve basishouding zijn ontwikkeld bij jezelf en welke wil je verder ontwikkelen?*
- *Bouwsteen 4 – Hoe zorg je ervoor dat alle kinderen en jongeren gelijkwaardig kunnen participeren?*
- *Bouwsteen 5 – Hoe realiseer je je participatieproces op een kindvriendelijke manier?*
- *Stap 1 – De maatschappelijke uitdaging bepalen*

¹ Zie bijlagen.

- *Stap 2 – De doelgroep bepalen en bereiken*
- *Stap 3 – Het participatieproces uittekenen*
- *Stap 4 – Het participatiemoment vormgeven*
- *Stap 5 – Evalueren en terugkoppelen*

Door in te zetten op beleidsparticipatie van kinderen en jongeren, zet je zelf al in op de realisatie van hun recht op participatie. Om dit recht op participatie op een kindvriendelijke manier te realiseren, is het **belangrijk om rekening te houden met hun rechten én enkele voorwaarden voor goede en betekenisvolle participatie in acht te nemen**. Deze rechten en voorwaarden zijn verwerkt in de verschillende stappen van de participatiecirkel. De generieke leerlessen en adviezen vanuit het dialoogevent worden hierbinnen gekaderd. Het is belangrijk dat deze voorwaarden bijzondere aandacht krijgen bij het plannen en uitvoeren van het participatieproces.

Een participatieproces **vraagt tijd, ruimte en flexibiliteit**. En in het bijzonder durven openstaan voor de meningen van burgers waaronder ook kinderen en jongeren. Het is een uitdagend proces waarbij zoeken en reflectie centraal staan. De participatie helpt je om de klijtlijnen voor een participatieproces uit te tekenen. Al naargelang de keuzes die jullie maken, zullen bepaalde vragen meer tijd vragen of net overgeslagen kunnen worden. Het is een oefening in het afleren van wat we denken te weten, en in plaats daarvan open te zijn om de perspectieven van kinderen en jongeren tot hun recht te laten komen.

Leerlessen gekaderd binnen de vijf bouwstenen

De leerlessen en adviezen van dit beleidsadvies worden gekaderd binnen de structuur van [KeKi's participatiecirkel](#) die bestaat uit vijf bouwstenen en vijf stappen. We beginnen bij de **vijf bouwstenen en de leerlessen en adviezen** die daarbinnen gekaderd kunnen worden.

Bouwsteen 1 – Wat verstaan jij en je team onder de participatie van kinderen en jongeren?

Kernvragen:

- *Hoe verstaan jullie participatie?*
- *Welke collega's hebben kennis over en ervaring met participatie van kinderen en jongeren?*
- *In welke mate is er een draagvlak voor participatie?*

Leerlessen en adviezen vanuit het dialoogevent:

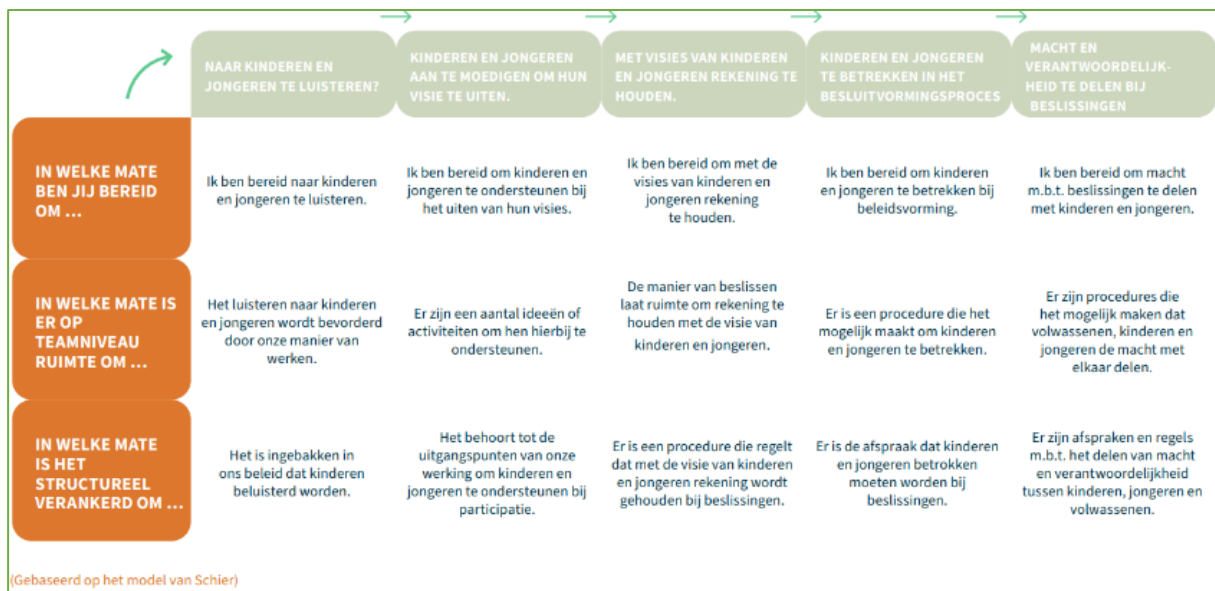
- **Vertrek van een ware participatiecultuur** en niet zozeer van een *project* of een *instrument* waarna je participatie kan afvinken. Een participatiecultuur laat toe om **participatie op een brede manier in te zetten**, relevant te maken voor kinderen en jongeren en te laten vertrekken van hun concrete leefwereld. Een participatiecultuur kan je laten vertrekken vanuit een [kinderrechtencultuur](#).

- **Beschouw ‘participatie’ niet louter als kinderen en jongeren ‘aan het woord laten’.** Het moet worden vermeden dat kinderen en jongeren enkele voor de schijn worden betrokken (tokenisme). Bijvoorbeeld, wordt een jeugdraad ingezet om beleidsinvloed te hebben of is het toch eerder een symbolische structuur? Participatie moet ook worden afgestemd op het hebben van echte invloed. Kinderen en jongeren moeten daadwerkelijk kunnen bijdragen aan besluitvorming. Wanneer kinderen en jongeren het aanvoelen als eerder symbolisch kan het een gevoel van machteloosheid bij hen teweegbrengen. Participatie vereist dus een **mindshift** en een **reflex** die dieper moet zijn ingebed in mensen, interacties en het beleid. Hiervoor is een **cultuurshift** nodig in het denken en handelen van de betrokken actoren en dit moet structureel worden benaderd.
- **Zet in op brede en creatieve vormen van participatie:** *samen* met kinderen en jongeren filosoferen om hun rijke gedachten op te wekken, *samen* dingen maken, via creatieve methodes zoals dans, tekeningen, tekst, ... Ondersteun hen in het vinden en ontwikkelen van hun stem.
- **Betrek kinderen en jongeren bij het *samen* maken van beleid:** vraag hun input, betrek hen bij het ontwerp, bij de uitwerking en zet in op nazorg. Kinderen en jongeren willen nadien op de hoogte worden gehouden over wat er met hun input is gebeurd (bv. het ontwerp van een gebouw). ‘Participatie’ betekent vooral *niet* dat je kinderen en jongeren worden geïnstrumentaliseerd om bestaande beleidskeuzes te bevestigen.
- **Beschouw ‘participatie’ niet enkel als ‘advisering’ over grote beleidsvraagstukken.** Denk na over hoe de beleidsparticipatie van kinderen en jongeren ook op “kleinere” en meer concrete thema’s kan plaatsvinden, zoals de beleidskeuzes rond de realisatie van een skatepark.
- **Creëer mandaat en doe een inspanning om kinderen en jongeren te betrekken bij beleidsvorming.** Kinderen en jongeren willen *niet alleen nadien* als een formaliteit worden betrokken bij beleidsvorming over zaken die hen aanspreken. Ze willen *vanaf het begin* van het proces betrokken worden. Dit vraagt een inspanning van ambtenaren en beleidsmakers om hun manier van werken te herzien. **Hiervoor is ruimte en mandaat en dus politieke steun nodig.** Politici, beleidsmakers en ambtenaren die zich écht inzetten om kinderen en jongeren te betrekken kunnen effectievere participatieprocessen creëren. Inzetten op (informele) netwerken en relaties bepalen mee het succes van de beleidsparticipatie van kinderen en jongeren.
- **Zet in op personeelscontinuïteit en vermijd kennisverlies.** Er is een probleem met het verloop van medewerkers en kennisverlies binnen overheidsdiensten (Vlaamse dienst, gemeente, jeugddienst, ...). Dit kan participatieprocessen met kinderen en jongeren bemoeilijken. Dit leidt er

soms toe dat externe organisaties worden aangesteld om het werk over te nemen, wat ten koste gaat van de **eigen betrokkenheid en kennis**.

Zie bijlagen > [De participatiecirkel: een participatieproces met kinderen en jongeren](#).

➤ **Bouwsteen 1: wat verstaan jij en je team onder de participatie van kinderen en jongeren?** Voor je aan je participatieproces begint, is het goed om stil te staan bij jouw visie op participatie van kinderen en jongeren. Wat ben jij bereid te doen om het perspectief van kinderen en jongeren mee te nemen in je beleidswerk? Daarnaast zijn niet enkel jouw eigen houding en visie van belang. Ook die van jouw collega's zijn belangrijk. Veel hangt af van de mogelijkheden binnen jouw organisatie om het perspectief van kinderen en jongeren een plaats te geven. Hierover uitwisselen resulteert in een gedeelde taal en duidelijke verwachtingen.

Bouwsteen 2 – Waarom betrek je kinderen en jongeren?

Kernvraag:

- *Waarom willen kinderen en jongeren betrokken worden? Zijn dit dezelfde redenen?*

Leerlessen en adviezen vanuit het dialoogevent:

- Vertrek van een ware participatiecultuur en niet zozeer van een *project* of een *instrument* waarna je participatie kan afvinken. **Stel vragen over wat 'participatie' betekent, waarom je kinderen en jongeren wil betrekken en hoe je ruimte kan maken voor de stem van kinderen en jongeren.** Een participatiecultuur kan je laten vertrekken vanuit een [kinderrechtencultuur](#).

- **Draag actief bij tot het faciliteren van de beleidsparticipatie van kinderen en jongeren.** ‘Democratisch burgerschap’ kan bijvoorbeeld meer worden bevorderd bij (lokale) besturen, op scholen en in andere instellingen. **Hier kunnen kinderen en jongeren leren over (beleids)participatie en hoe ze hier aan kunnen deelnemen.** Het betrekken van kinderen en jongeren bij het beleid kan de kloof tussen beleidsmakers en kinderen en jongeren verkleinen.

Zie bijlagen > [Het recht op participatie vanuit een kinderrechtencultuur!](#)

- Een **participatiecultuur** kan je laten vertrekken vanuit een **kinderrechtencultuur**. De voorbije maanden heeft KeKi ingezet op [een kinderrechtencultuur](#). Wat begon met een zoektocht naar een kinderrechtenreflex, eindigde in een oproep tot een kinderrechtencultuur, **met kinderrechtenambassadeurs en een kinderrechtenreflex** bij iedereen die zich inzet voor kinderen en jongeren.

Bouwsteen 3 – Welke elementen van een participatieve basishouding zijn ontwikkeld bij jezelf en welke wil je verder ontwikkelen?

Kernvragen:

- *Wat zijn volgens jou elementen van een participatieve basishouding?*
- *Wat zijn jouw sterktes? Wat zijn de sterktes van jullie als team?*
- *Waar wil jij graag in groeien? En jullie als team?*

Leerlessen en adviezen vanuit het dialoogevent:

- De afstand tussen instituten en kinderen en jongeren is vaak groot. Instituten zijn erg verticaal en hiërarchisch (cf. *new public management*) en zouden horizontaler, democratischer, meer divers én collectiever moeten worden. **Verklein de afstand met kinderen en jongeren.**
- **Luister actief en zorg voor open dialoog.** Een van de belangrijkste adviezen is om actief te luisteren naar wat kinderen en jongeren zeggen, zowel in woorden als in hun houding en gedrag. **De vraag achter hun acties moet herkend worden, wat vraagt om een open en empathische houding.** De dialoog moet open zijn, met ruimte voor verschillende meningen. Het vermogen om met verschillende perspectieven om te gaan, is een belangrijke vaardigheid voor iedereen die kinderen en jongeren laat deelnemen aan het beleid. Wanneer mensen samen verantwoordelijkheid nemen, kan sociale strijd veranderen in constructieve actie. Het is belangrijk om te blijven communiceren met kinderen en jongeren, maar ook om voorbij de persoonlijke belangen te kijken en samen te werken aan een groter doel.

- **Ondersteun de beleidsparticipatie van kinderen en jongeren als actieve deelnemers.** Professionals, beleidsmakers, en andere volwassenen moeten hun verantwoordelijkheid nemen om de stem van jongeren mee te nemen in het maatschappelijk debat. Dit houdt in dat je jezelf in verbinding zet met kinderen en jongeren, actief bijdraagt aan hun beleidsparticipatie, met respect voor hun standpunten. In plaats van kinderen en jongeren als passieve *objecten* te zien die enkel ondergaan, moeten ze in het proces worden betrokken als actieve *subjecten*. Ze geven veel signalen, maar die worden vaak niet opgepikt. Het is belangrijk om deze **signalen op te pikken, ernaar te luisteren en écht te begrijpen wat er speelt**.

Zie bijlagen > [Het recht op participatie.](#)

- **Artikel 12 van het Kinderrechtenverdrag (IVRK)** – de mening van het kind – stelt: “1. De Staten die partij zijn, verzekeren het kind dat in staat is zijn of haar eigen mening te vormen, het recht die mening vrijelijk te uiten in alle aangelegenheden die het kind betreffen, waarbij aan de mening van het kind passend belang wordt gehecht in overeenstemming met zijn of haar leeftijd en rijpheid.” (Artikel 12.1). Een ‘passend belang in overeenstemming met de leeftijd en rijpheid van het kind’: Het is **niet voldoende om enkel te luisteren** naar de mening van kinderen of jongeren, maar er moet **ook een passend gewicht** aan gegeven worden. Hoe ouder en hoe meer matuur een kind is, hoe meer gewicht moet gegeven worden aan diens mening. De leeftijd alleen is geen voldoende maatstaf. Gewicht geven aan het belang van het kind wilt niet zeggen dat de mening van het kind steeds gevolgd moet worden.

Zie bijlagen > [Kinderen en jongeren over beleidsparticipatie.](#)

- **Luisteren, serieus nemen en beslissen.** Kinderen en jongeren geven aan dat er niet altijd wordt geluisterd naar hun mening en dat ze soms niet serieus worden genomen. Ze vinden het belangrijk dat hun mening gevraagd wordt. Dit betekent niet dat hun mening altijd opgenomen moet worden in de uiteindelijke beslissing. Er is veel begrip voor de keuzes die worden gemaakt door volwassenen, vooral wanneer de keuze onderbouwd wordt. Wees dus open voor de mening van kinderen en jongeren en eerlijk over de redenen waarom een beslissing is gemaakt. De kinderen en jongeren gaven aan dat **beleidsmakers naar hen moeten luisteren om verschillende redenen**, zoals: beleidsmakers niet weten hoe kinderen en jongeren zich voelen, wat ze willen en wat ze nodig hebben, dus moeten ze het vragen.

Bouwsteen 4 – Hoe zorg je ervoor dat alle kinderen en jongeren gelijkwaardig kunnen participeren?

Kernvragen:

- *Hoe zorg je dat alle kinderen zich veilig voelen om te participeren?*
- *Hoe ga je inspelen op groepsdynamieken?*

Leerlessen en adviezen vanuit het dialoogevent:

- **Ga voorbij *adultisme*.** *Adultisme* is het idee dat volwassenen altijd meer waardevolle visie en ideeën hebben dan kinderen en jongeren. Dit vormt een grote belemmering voor de beleidsparticipatie van kinderen en jongeren. Zorg ervoor dat de afstand tussen beleidsmakers of ambtenaren enerzijds en kinderen en jongeren anderzijds niet te groot is.
- **Wees je bewust van je macht.** In elk systeem (instituut, organisatie, ...) moet er een **dynamiek zijn van machtsdeling die zorgt voor gelijkwaardigheid en het delen van invloed tussen de verschillende betrokkenen**. Gelijkwaardigheid (als waarde) moet dan wel breder geaccepteerd worden in de samenleving. Professionals moeten zich bewust zijn van hun eigen machtspositie en hun machtsverhouding ten aanzien van kinderen en jongeren. Het is dus van belang om kritisch te reflecteren op de eigen machtspositie, zeker wanneer je invloed hebt op de besluitvorming en het beleid. Dit vraagt een bereidheid om verantwoordelijkheid te nemen voor de keuzes die hierin worden gemaakt.
- **Neem macht en machtsongelijkheid tussen verschillende actoren mee in rekening.** Wie is betrokken? Wie niet? Hoeveel ruimte is er om in dialoog te gaan over hoe de participatie er kan uitzien? Is de participatie niet te veel *top-down* en/of *voorgestructureerd*? (liggen de contouren te vast?) Participatie leidt bij voorkeur tot institutionele verandering die de **sociale ongelijkheid** tussen (jonge) burgers structureel vermindert (bv. op vlak van lokale tandheelkundige gezondheidszorg).
- **Aandacht voor macht betekent ook rekening houden met subtile en onverwachte dynamieken.** Bijvoorbeeld, een jeugdwerker – aangesteld door de gemeente – die de opdracht heeft om kinderen en jongeren te betrekken bij het gemeentelijke beleid kan op een gegeven moment zijn politiserende rol beknot zien wanneer de participatie “niet past” in de visie van de beleidsmaker(s). Denk erover na op welke manier participatie op een vrije en onafhankelijke manier kan plaatsvinden.
- **Zorg voor samenwerking én machtsdeling.** Beleidsmakers kunnen de participatie van kinderen en jongeren ongemakkelijk vinden omdat dit **de machtsdynamiek verandert. Maar net die overgang naar machtsdeling en samenwerking is belangrijk en het vraagt om wederzijds vertrouwen**. Het vertrouwen tussen lokale politici, ambtenaren, jeugdorganisaties en kinderen en jongeren is een essentiële component van effectieve participatie. Langdurige samenwerking en relaties maken

het gemakkelijker om samen nieuwe ideeën te ontwikkelen, beleid te voeren en te experimenteren.

- **Wees kritisch bewust en durf de macht uitdagen.** Er moet een kritisch bewustzijn zijn over hoe instituties functioneren, met name als het gaat om de participatie van kinderen en jongeren in maatschappelijk kwetsbare situaties. Dit kan betekenen dat **gevestigde (en machtige) instituties of gevestigde structuren moeten worden uitgedaagd**.
- **Heb moed** om in te gaan tegen de voorstructurering/structuren (van hogerop) en biedt tegenwind.

Zie bijlagen > [Het recht op participatie](#).

- Het VN-Kinderrechtencomité deelt in Algemene Commentaar nr. 12 enkele randvoorwaarden rond het recht op participatie waaronder: **'Veilig en met oog voor risico's'**. Dit betekent dat volwassenen de verantwoordelijkheid hebben om maatregelen te nemen zodat risico's op geweld, uitsluiting of andere negatieve gevolgen, die zouden kunnen samenhangen met participatie, zoveel mogelijk worden vermeden.

Zie bijlagen > [Verdieping 3: 'Een stem' is niet genoeg volgens Laura Lundy](#).

- Volgens professor Laura Lundy is kinderen en jongeren 'een stem geven' niet voldoende: om het recht om gehoord te worden goed te realiseren zijn **vier centrale elementen noodzakelijk: ruimte, stem, publiek en invloed**. Die vier elementen zijn noodzakelijk voor je participatieproces, en kunnen het proces doen slagen of net ondermijnen. Zo dienen kinderen en jongeren tijd en '**ruimte**' te krijgen om hun mening te vormen en te uiten. Dat gaat vooral over het aanbieden van een **veilige, inclusieve ruimte** aan kinderen om betrokken te zijn. Of dienen volwassenen op een respectvolle manier luisteren naar kinderen en jongeren ('**publiek**'). Ook moet er een passend gewicht gegeven worden aan hun mening. Hiervoor is het noodzakelijk dat mensen met **macht en autoriteit** om aan de slag te gaan met de mening van kinderen en jongeren, naar hen luisteren.

Bouwsteen 5 – Hoe realiseer je je participatieproces op een kindvriendelijke manier?

Kernvragen:

- *Hoe kijken kinderen en jongeren naar de volgende **voorwaarden*** en wanneer is voor hen een voorwaarde gerealiseerd?*
- *Hoe betrek je deelnemende kinderen en jongeren bij de invulling van deze voorwaarden?*

*Het VN-Kinderrechtencomité verduidelijkte in zijn Algemene Commentaar nr. 12 welke **voorwaarden** nageleefd moeten worden om het recht op participatie op een kindvriendelijke manier te realiseren:

- Wees **transparant** en **informeer** kinderen en jongeren over hun recht op participatie, de manier waarop ze kunnen participeren, de doelstelling en de mogelijke impact van het participatieproces.
- Zorg ervoor dat participatie in het proces **vrijwillig** blijft. Kinderen en jongeren zijn niet verplicht te participeren. Laat kinderen en jongeren toe om uit het proces te stappen.
- Ga **respectvol** om met de visie van kinderen en jongeren en maak ruimte voor hun eigen ideeën en activiteiten.
- Betrek kinderen en jongeren bij **zaken die relevant zijn voor hun leven** en waarbij ze kunnen terugvallen op hun eigen kennis, vaardigheden en competenties. Geef kinderen en jongeren de ruimte om zelf te bepalen welke kwesties relevant en belangrijk zijn voor hen.
- Zorg voor een **kindvriendelijke plek** en werkvormen aangepast aan de capaciteiten van de kinderen.
- Zorg voor een **inclusief** participatieproces, waarbij ook kinderen en jongeren in diverse levensomstandigheden kunnen deelnemen, zonder discriminatie en op een cultuursensitieve manier.
- Zorg voor voldoende **training** voor de begeleiders van het participatieproces, maar ook voor de kinderen en jongeren zelf.
- Neem maatregelen voor een **veilige situatie**.
- **Koppel terug** naar de kinderen en jongeren over de manier waarop rekening gehouden is met hun visie.

Leerlessen en adviezen vanuit het dialoogevent:

- **Heb aandacht voor belangrijk voorwaarden:** middelen, tijd, geld, rechtvaardige beloning of compensatie, mandaat, enzovoort. Mandaat is belangrijk om vertrouwen op te bouwen en schijnparticipatie te vermijden.
- **Bepaal de gespreksvoorwaarden.** Laat kinderen en jongeren actief reflecteren op zaken die hen aanbelangen, de huidige situatie en wat voor hen positieve verandering is.

Zie bijlagen > [Het recht op participatie.](#)

- In het bovenstaande artikel vind je **meer duiding bij de voorwaarden bij het recht op participatie** en kindvriendelijke participatieprocessen, op basis van de Algemene Commentaar nr. 12 van het VN-Kinderrechtencomité.

Leerlessen gekaderd binnen de vijf stappen

De leerlessen en adviezen van dit beleidsadvies worden gekaderd binnen de structuur van [KeKi's participatiecirkel](#) die bestaat uit vijf bouwstenen en vijf stappen. We vervolgen – na de bouwstenen – met de **vijf stappen en de leerlessen en adviezen** die daarbinnen gekaderd kunnen worden.

Stap 1 – De maatschappelijke uitdaging bepalen

Kern- en subvragen:

- *Hoe bepaal je de maatschappelijke uitdaging?*
 - *Hoe ga je kinderen en jongeren hun perspectief meenemen bij het formuleren van de probleemstelling?*
 - *Hoe kan je (structureel) meer oog hebben voor wat leeft bij kinderen en jongeren?*
- *Welke inhoudelijke focus kies je voor jouw participatieproces?*
 - *Wat is de impact van de maatschappelijke uitdaging op kinderen en jongeren?*
 - *Welke informatie is beschikbaar over het perspectief van kinderen en jongeren?*
 - *Geldt deze informatie voor alle kinderen en jongeren?*
 - *Sluit het thema aan bij de leefwereld van kinderen en jongeren?*
 - *Op welke manier ga je aan de slag met de input van kinderen en jongeren in je verdere beleidsproces?*

Leerlessen en adviezen vanuit het dialoogevent:

- **Neem tijd en ruimte voor het beleidsparticipatieproces.** Het proces van beleidsparticipatie van kinderen en jongeren moet de nodige tijd en ruimte krijgen, zonder strak vastgelegde doelen. Dit zorgt voor een **organische en eerlijke inbreng van kinderen en jongeren, waarbij hun ervaringen en perspectieven centraal staan**. Creëer dus een omgeving die ruimte biedt voor inspiratie en creatie, zoals het Labiomista-project *The Future of Education*. Dit maakt het mogelijk voor kinderen en jongeren om vanuit hun eigen ervaringen te denken en bij te dragen, zonder dat ze direct in een vast stramien worden geplaatst.
- **Vertrek van hun leefwereld en hun intrinsieke leergierigheid en respect** voor professionals (of andere vertegenwoordigers van het systeem).
- Participatie is vaak eenrichtingsverkeer: “jongeren mogen aansluiten” (om moeten daar dankbaar voor zijn). Dit moet worden omgebogen: **vertrek vanuit de praktijk, vanuit de leefwereld van kinderen en jongeren**.
- Laat kinderen en jongeren **mee nadenken over thema's die hen bezig houden en een impact op hen hebben** zoals de organisatie van het onderwijs. Denk naast traditionele organisatievormen zoals een klassieke leerlingenraad ook aan meer alternatieve, open en creatieve organisatievormen (bv. Labiomista-projecten).
- **Zorg voor nabijheid.** In het wetenschappelijk onderzoek kan de nadruk op data over ‘groepen van mensen’ de individuele dimensie verminderen. Zonder afstand van die data verliezen we die individuele verhalen en stemmen van kinderen en jongeren. Het is belangrijk om te erkennen dat het niet enkel om groepen van mensen gaat, maar ook om de individuele mens achter de groep. Maar ook nabijheid is essentieel. Om als professional écht betrokken te zijn, moet er een zekere nabijheid zijn. Dit betekent dat je als professional **fysiek en emotioneel aanwezig bent en luistert naar de behoeften en signalen van kinderen en jongeren**.
- **Zet in op het sterker en blijvend betrekken van het middenveld en collectieve vertegenwoordigers.** Ze hebben een waardevolle expertise in thema's, de leefwereld van hun doelgroep, het mobiliseren van (jonge) mensen en **het doorgeven van informatie**.

Zie bijlagen > [Het recht op participatie](#).

- Artikel 12 verankert het recht van kinderen en jongeren om **hun mening te geven over zaken die een impact hebben op hen**, en het recht om betrokken te worden in acties en beslissingen met een impact op hun leven. **De rol van de overheid** is hier om het nodige juridische kader en de mechanismen noodzakelijk om de actieve betrokkenheid van kinderen en jongeren in deze beslissingen, mogelijk te maken en om gewicht te geven aan deze mening.
- Het VN-Kinderrechtencomité deelt in Algemene Commentaar nr. 12 enkele randvoorwaarden rond het recht op participatie waaronder:

'Relevant': Kinderen en jongeren hebben het recht om betrokken te worden bij zaken die relevant zijn voor hen en waarbij ze kunnen terugvallen op kennis, competenties en vaardigheden. Er moet ook **ruimte zijn waar kinderen en jongeren zelf kunnen bepalen welke kwesties relevant zijn.**

Zie bijlagen > [Verdieping 3: 'Een stem' is niet genoeg volgens Laura Lundy.](#)

- Volgens professor Laura Lundy is kinderen en jongeren 'een stem geven' niet voldoende: om het recht om gehoord te worden goed te realiseren zijn **vier centrale elementen noodzakelijk: ruimte, stem, publiek en invloed.** Die vier elementen zijn noodzakelijk voor je participatieproces, en kunnen het proces doen slagen of net ondermijnen. Zo moeten kinderen en jongeren bij **'stem'** toegang hebben tot passende informatie. **Volwassenen moeten kinderen en jongeren ondersteunen om hun perspectieven, bedenkingen of ideeën te uiten.** Voor Lundy is een van de hamvragen dan ook: **Worden kinderen en jongeren gevraagd welke onderwerpen een impact op hen hebben en voor hen van belang zijn?**

Zie bijlagen > [Kinderen en jongeren over beleidsparticipatie.](#)

- **In dit artikel wordt aangegeven dat kinderen en jongeren 'niet enkel expert in jong zijn'.** Kinderen en jongeren zijn meer dan expert van hun leefwereld. Ze kunnen én willen hun mening geven aan beleidsmakers over verschillende onderwerpen – ook onderwerpen die niet standaard geassocieerd worden met kinderen en jongeren. Zo waren er jongeren die interesse hebben in thema's zoals het internet, het verkeer en wonen. We merken ook dat, net als bij volwassenen, niet iedereen behoefte heeft om hun mening te geven of betrokken te worden rond dezelfde thema's. Iedereen is geïnteresseerd in iets anders. Denk dus niet te snel dat een onderwerp kinderen en jongeren niet interesseert of aanbelangt.

Zie bijlagen > [Reflectie, een essentiële constante.](#)

- **In dit artikel gaat het onder andere over 'vastlopen' op wat de maatschappelijke uitdaging is of de prioritaire thema's zijn:** Het stellen van prioriteiten tussen de thema's bleek niet evident. Heet dat dan 'vastlopen in veelheid aan meningen' en **geen gezamenlijke focus** meer vinden [stap 1 participatiecirkel]. Een reëel "risico" bij het participatief tewerk gaan? Of is het net een eerste resultaat of inzicht? In dit voorbeeld is de moeilijkheid om te kiezen ook te lezen als bv. dat iedereen het eens is over de onderlinge verwevenheid van uitdagingen? Of als **een aanwijzing dat er nog stemmen en perspectieven ontbreken?** Benader de ervaren hindernissen als inzichtvolle wegwijzers.

Stap 2 – De doelgroep bepalen en bereiken

Kern- en subvragen:

- *Op wie heeft het beleid (on)rechtstreeks invloed?*
 - *Wie heeft belang bij het beleid?*
 - *Welke informatie is beschikbaar over de belangengroepen?*
 - *Wie wil je betrekken in je participatieproces?*
- *Welke kinderen en jongeren betrek je?*
 - *Met welke subgroep van kinderen en jongeren wil je aan de slag gaan?*
 - *Zijn er organisaties die hun belangen behartigen? Betrek je hen?*
 - *Ga je met de kinderen en jongeren zelf aan de slag? Betrek je een bestaande groep of vorm je een nieuwe?*
 - *Wat is de vereiste kennis en ervaring van de doelgroep (ervaring beleidsprocessen, communicatievaardigheden, scholingsniveau ...)?*
- *Hoe zorg je ervoor dat ook kinderen en jongeren in maatschappelijk kwetsbare situaties betrokken worden?*
 - *Welke kinderen en jongeren worden het vaakst gehoord? Hoe komt dat?*
 - *Welke kinderen en jongeren worden (te) weinig gehoord? Hoe komt dat?*
 - *Wil je deze laatste groep(en) ook betrekken in jouw participatieproces? Hoe zal je dat doen?*
- *Hoe overtuig je kinderen en jongeren om deel te nemen?*
 - *Sluit je participatieproces aan bij de leefwereld van kinderen en jongeren, zowel qua onderwerp als aanpak?*
 - *Hoe bereik je de doelgroep die je wilt betrekken?*
 - *Hoe waardeer je de inbreng en participatie van de kinderen en jongeren?*

Leerlessen en adviezen vanuit het dialoogevent:

- **Waarborg de diversiteit van de deelnemende kinderen en jongeren.**
Betrek dus niet enkel de *usual suspects* die reeds participeren maar ook een breder scala aan kinderen en jongeren (in minder kansrijke situaties).
- **Stel je altijd de vraag welke kinderen en jongeren (niet) deelnemen.**
Bijvoorbeeld, in de jeugdraad zitten meestal jongeren die niet of minder afhankelijk zijn van het systeem (bv. sociale bescherming). Verken ook andere en nieuwe vormen van participatie zoals *Hattrick* in Nederland.
- **Denk na over welke kinderen en jongeren betrokken worden** en welke niet. Heb aandacht voor het **profiel van deze kinderen en jongeren** en in welke mate zij de **belangen** van de minst geprivilegieerde kinderen en jongeren kunnen vertegenwoordigen.

- **Betrek ook minder gehoorde kinderen en jongeren.** Het idee leeft dat (lokale) overheden, instituten of instellingen te vaak samenwerken met mensen die reeds tot hun 'clubje' behoren (*usual suspects* zoals bv. de jeugdraad, een organisatie die men al jarenlang kent, enzovoort). Zorg voor een inclusievere benadering waarbij ook andere kinderen en jongeren worden opgezocht, bereikt en gehoord.
- **Betrek diverse kinderen en jongeren.** Het is belangrijk om ook kinderen en jongeren te betrekken die uitsluiting en kwetsuren ervaren binnen traditionele structuren (bv. onderwijs, hulp). Doe dit op een voor hen authentieke manier en zonder hen bijkomend te stigmatiseren en marginaliseren.
- **Betrek jongeren die achterop geraken of uitvallen** in *huidige*, traditionele instituten of systemen – zoals het schoolsysteem – om mee na te denken over het *toekomstige* systeem. Hoe kan bijvoorbeeld het onderwijs hen de ruimte bieden om te leren op hun maat en zoals zij dat willen? Het blijft belangrijk om te blijven zoeken naar **alternatieve (onderwijs)vormen** waarin verschillende leerstijlen en communicatievormen een plek krijgen. Jongeren hierbij betrekken verhoogt ook hun **eigenaarschap** in de organisatie of het systeem.
- **Vermijd arbitraire opdelingen van kinderen en jongeren in doelgroepen.** Kinderen en jongeren opdelen in hokjes (bv. 'met mentale problemen') doet geweld aan de hun gelaagde identiteit en kan ook stigmatiserend werken voor deze kinderen en jongeren. Hokjesdenken kan andere kinderen en jongeren dan weer uitsluiten van participatie. Benader kinderen en jongeren dus in hun diversiteit, hun gelaagdheid én hun sterktes (cf. intersectioneel perspectief).
- **Reik de hand uit naar communities** (zie ook bijlagen > [Pitches van de experts](#) en meer concreet de pitch van Paula Smith) en geef hen eigenaarschap. Zoek creatieve manieren op om contact te maken, relatie op te bouwen, enzovoort. Zie bijvoorbeeld het Labiomista-project [Nomadland](#).
- **Werk samen met 'jongerencommunities'** zoals het *Join the project*. Dan kan je participatie-initiatieven samen met kinderen en jongeren voorbereiden. Van A tot Z. Je kan hen eventueel belonen of zelfs financieel vergoeden.
- **Bouw aan netwerken en collectieven:** Het opbouwen van netwerken en collectieven is cruciaal om de strijd voor gelijke rechten en kansen van kinderen en jongeren kracht bij te zetten. Om een brede impact te maken, moet de beweging voor de rechten en kansen van kinderen en jongeren verder worden uitgebreid. Dit vraagt om een interdisciplinaire aanpak en

samenwerking over grenzen heen, zowel op micro-, meso- als macroniveau. Dit betekent dat er gewerkt moet worden aan het verbinden van verschillende groepen en disciplines om gezamenlijk en collectief op te treden, verzet aan te gaan en acties te organiseren.

- **Kijk naar het onderwijs.** Kinderen en jongeren hebben leerplicht en het is een vindplaats om hen te betrekken bij participatie. Ook in de **sport** of de **buurt** zijn buurtplaatsen om hen te betrekken. Maar ook **sociale media**. Bijvoorbeeld, het project [Represent jezelf](#) van Academy, waar kinderen en jongeren heel laagdrempelig via socialemedia-accounts betrokken worden. Zoals de *Represent jezelf*-actie [Motie woensdag](#). Er zijn **veel goede praktijken**: *Speaking Mind* (Save The Children), ontwerptrajecten met *photovoice* en sleutelfiguren van de Afdeling Buitengewone Zaken (in Nederland) of de *Cashcontainer* van de Gemeente Haarlem waar kinderen en jongeren worden betrokken als co-onderzoekers.
- **Manage bij participatietrajecten de verwachtingen** tussen de verschillende actoren. Het helpt om teleurstelling te voorkomen en is belangrijk voor de legitimiteit, met name het vertrouwen in participatie en besluitvorming.

Zie bijlagen > [Het recht op participatie](#).

- Het VN-Kinderrechtencomité deelt in Algemene Commentaar nr. 12 enkele randvoorwaarden rond het recht op participatie waaronder:
‘Inclusief’: Kinderen en jongeren zijn geen homogene groep. Iedereen moet de kans krijgen om te participeren, zonder discriminatie op gelijk welke grond. Er moet rekening gehouden worden met cultuursensitiviteit.

Zie bijlagen > [Praktische wegwijzers voor jouw participatieproces](#).

- **Denk bewust na over waar je kinderen en jongeren wil bereiken.** Maak een bewuste keuze of je wil samenwerken met een bestaande of een nieuw samengestelde groep. Beiden hebben voor- en nadelen. Je kan kiezen om naar plaatsen te gaan waar kinderen en jongeren spontaan bijeenkomen zoals een speelplein. Als je kiest voor een bestaande groep, zijn er een paar voor de hand liggende plaatsen zoals scholen en georganiseerde vrije tijd. KeKi ging aan de slag met drie lagere schoolklassen en twee middelbare schoolklassen. We betrokken hierdoor bijna 100 kinderen en jongeren met diverse achtergronden.

Stap 3 – Het participatieproces uittekenen

Kern- en subvragen:

- *In welke fase(s) van het beleidsproces wil je kinderen en jongeren betrekken?*
 - *Uit welke fases bestaat jouw beleidsproces?*
 - *In welke fases betrek je kinderen en jongeren? En waarom?*
- *Welke rol hebben de betrokken kinderen en jongeren?*
 - *Werden kinderen en jongeren al betrokken bij dit onderwerp? Welke rol kregen ze toen?*
 - *Welke rol willen kinderen en jongeren opnemen?*
 - *Wat ga je als beleidsmedewerker doen met de input van kinderen en jongeren?*
- *Welke vorm(en) kies je voor het participatieproces?*
 - *Hoe wil je kinderen en jongeren betrekken?*
 - *Sluit de gekozen vorm aan bij de leefwereld van kinderen en jongeren?*

Leerlessen en adviezen vanuit het dialoogevent:

- **Durf te gaan voor het ‘ondenkbare project’.** Een project met een lange looptijd, rond verschillende thema’s, vanuit een interdisciplinair perspectief, waarbij kinderen en jongeren samen komen, praten, maken, ... en open denken en handelen gestimuleerd worden.
- **Beschouw participatie als een continu en integraal proces.** Participatie is geen eenmalige gebeurtenis of iets dat alleen op papier bestaat maar een voortdurend proces waarin iedereen zijn stem moet kunnen laten horen. Maak participatie een integraal onderdeel van het (beleids)proces, niet enkel als een formele stap, maar als iets dat constant in dialoog plaatsvindt. Dit kan zowel bottom-up als top-down benaderd worden, afhankelijk van de situatie.
- **Geef kinderen en jongeren eigenaarschap en autonomie.** Kinderen en jongeren moeten de kans krijgen om het participatieproces in eigen handen te nemen. Dit kan soms onvoorspelbare uitkomsten hebben maar biedt hen de vrijheid om hun ideeën te ontwikkelen en zelf initiatief te nemen. Vertrouw erop dat kinderen en jongeren in staat zijn om een project of traject zelf te sturen, zelfs als het in eerste instantie niet helemaal volgens “de verwachting” lijkt te lopen.
- **Bepaal de doelen en acties van de participatie niet te veel op voorhand** en vertrouw erop dat het participatieproces met de kinderen en jongeren tot waardevolle acties leidt (bv. een gesprek met een beleidsmaker).
- **Benader participatieprojecten vooral als open processen die tijd en ruimte vragen:** neem tijd voor aspecten zoals samenkomen, ontmoeting, wederzijdse ontdekking, verbeelding, uitwisseling van ideeën, en samen

creëren (cocreatie). Een fysieke ruimte zoals *Labiomista* kan de reflecteren en praten bevorderen.

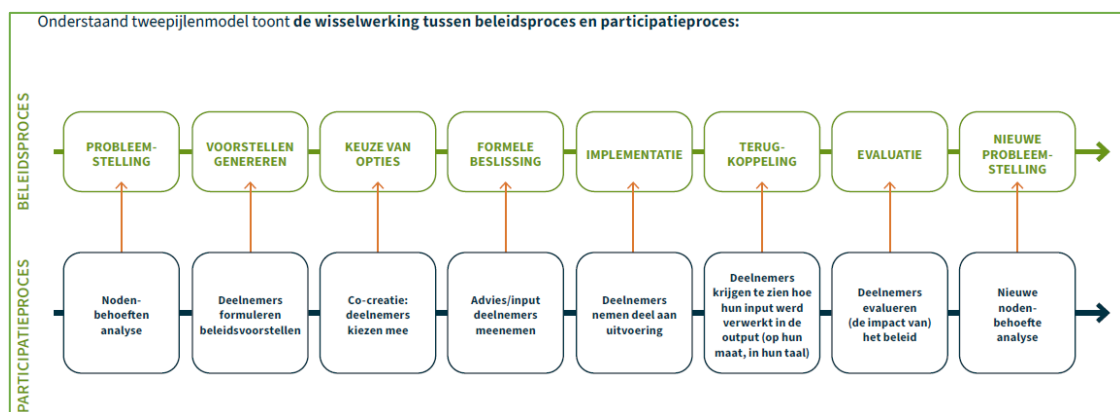
- **Ga voorbij aan ‘oplossingsgericht werken’.** Veel participatieprocessen waarin kinderen en jongeren betrokken zijn, zijn vaak probleem- en oplossingsgericht. Dat kan leiden tot een enge en beperkte kijk op de **rol van kinderen en jongeren**. De uitdaging is om hen niet alleen te betrekken bij het oplossen van problemen (bv. kansarmoede) maar hen ook de ruimte te geven om een bredere visie te ontwikkelen over de samenleving, toekomstgerichte vernieuwing en verbetering van structureren.
- **Geef kinderen en jongeren inzicht in structuren en beleidsprocessen.** Het is belangrijk dat jongeren niet alleen participeren in de besluitvorming, maar ook inzicht krijgen in de structuren en processen van het beleid en de instituties waaraan ze deelnemen. Dit kan hen helpen om de barrières die ze soms ervaren beter te begrijpen en waarom bepaalde beleidsopties moeilijk(er) te realiseren zijn.
- **Wees bewust van de impact van klassieke participatiestructuren.** Bijvoorbeeld, formele adviesraden kunnen als structuur vaak niet snel genoeg inspelen op de behoeften en wensen van kinderen en jongeren. Een klassieke jeugdraad als standaardmethode is wellicht verouderd. **Kinderen en jongeren willen deelnemen op manieren die beter aansluiten bij hun leefwereld en actuele verwachtingen** (bv. jeugdwerkaanpak, sociale media, digitale enquêtes). Experimenteren met verschillende vormen van participatie is nodig (inspraak, mee beslissen, mee uitvoeren, ...), afhankelijk van de context. Er is helaas geen *one size fits all*-oplossing.
- **Het betrekken van diverse kinderen en jongeren die uitsluiting en kwetsuren ervaren** binnen traditionele structureren (bv. onderwijs, hulp) dient te gebeuren op een authentieke manier die hen niet bijkomend stigmatiseert en marginaliseert. Dit **vereist een aanpak die voorbij de traditionele en formele participatiestructuren gaat en ruimte maakt voor alternatieve participatiestructuren en -vormen** (bv. lokale samenwerking met jeugdopbouwwerkers).
- **Kies bij de beleidsparticipatie van kinderen en jongeren voor meer flexibele vormen** van participatie die hen daadwerkelijk in staat stellen mee te beslissen en invloed uit te oefenen. Denk ook na over digitale participatievormen (zie ook pitch Paula Smith). Er kan, bijvoorbeeld, eerst online en dan fysiek worden afgesproken of eerst fysiek en in de tussentijd online.
- De schaalgrootte van instituties draagt niet bij aan ruimte voor ruis (andere meningen, tegenwind, enzovoort). Ga voor dialoog en praat met kinderen en jongeren. Bijvoorbeeld, **sommige jeugdwerkingen nemen jongeren op in hun organisatiestructuur**. Op korte termijn kan dit zaken vertragen maar op langere termijn is dit efficiënt.
- **Laat de keuze voor de “gepaste” participatievorm afhangen van het doel van de participatie en wie je wil bereiken.** Onderzoek toont aan dat

de meeste participatie-initiatieven met jongeren vooral inzetten op informeren, adviseren, meebeslissen en minder op raadplegen en coproduceren.

- Laat kinderen en jongeren participeren aan het beleid **op een manier die past bij hun leefwereld en voorkeur**.
- **Zet in op de waarde van informele interacties.** Het is belangrijk om kinderen en jongeren niet alleen via formele kanalen te bevragen maar ook via informele interacties die ruimte bieden voor echte, open gesprekken. Zo kan een omgeving worden gecreëerd waarin kinderen en jongeren zich gehoord en gewaardeerd voelen. Informele interacties geven extra nuance en inzichten die in formele (klassieke) processen vaak niet naar voren komen.
- **Zorg voor een mix van strategieën.** Er moet ruimte zijn voor verschillende strategische benaderingen om het beleid te beïnvloeden. Soms is een destructievere aanpak nodig om verandering teweeg te brengen, maar er moet altijd een balans worden gevonden tussen verschillende vormen van actie. Soms is een crisis nodig om verandering te creëren. Dit kan leiden tot de oprichting van nieuwe netwerken of initiatieven die bestaande instituten (overheden, besturen, ...) ter verantwoording roepen.

Zie bijlagen > [De participatiecirkel: een participatieproces met kinderen en jongeren](#).

- **Stap 3: het participatieproces uittekenen.** Een van de centrale vragen bij stap 3 is ***in welke fase(s) van het beleidsproces je kinderen en jongeren wil betrekken***. Elke fase leent zich namelijk tot het betrekken van kinderen en jongeren. Maar het is niet noodzakelijk om kinderen en jongeren in elke fase te betrekken. Er is uiteraard sprake van schijnparticipatie wanneer kinderen en jongeren pas betrokken worden, nadat de beslissingen al genomen zijn en er geen ruimte meer is voor wijzigingen. We merken op dat kinderen en jongeren vaak uit de boot vallen bij de zoektocht naar oplossingen, bij het geven van feedback en bij de evaluatie van beleid. Kinderen en jongeren kunnen hier echter ook een relevante en interessante bijdrage aan leveren.

- Een participatieproces is voor jou geslaagd als kinderen en jongeren ...
 - **mee weten:** kinderen en jongeren zijn goed geïnformeerd over die zaken die hen aanbelangen.
 - **mee denken:** kinderen en jongeren denken zelf ook na over dingen die hen aanbelangen. Ze doen dit vanuit hun eigen ervaringswereld.
 - **mee praten:** kinderen en jongeren vertellen over hun ervaringen en meningen, zowel met leeftijdsgenoten als met volwassenen.
 - **mee beslissen:** kinderen en jongeren nemen een beslissing, alleen, samen met jou als beleidsmedewerker of met andere belangengroepen.
 - **mee doen:** eens de beslissing is genomen, worden kinderen en jongeren betrokken bij de uitvoering ervan.
 - **mee evalueren:** kinderen en jongeren gaan mee na in hoeverre de verwachte doelstelling is bereikt en hoe het beter kan.

Zie bijlagen > [Praktische wegwijzers voor jouw participatieproces.](#)

- **Duidelijke verwachtingen en vragen.** *Less is more* is ook van toepassing op de inhoud van je participatieproces: baken voldoende af wat je wilt bereiken tijdens participatiemomenten. Stel duidelijke verwachtingen op voor jezelf en wees helder in jouw communicatie naar de begeleider en kinderen en jongeren toe. Geef vooraf ook ruimte om te verkennen wat de verwachtingen en vragen zijn van de begeleiders en van de kinderen en jongeren over het participatiemoment. **Geef daarbij ook voldoende perspectief over wat er gaat gebeuren met de input van de kinderen en jongeren.** Mee denken is niet hetzelfde als mee beslissen of uitvoeren. Op het einde van iedere workshop gaven we telkens aan waar de inzichten van de kinderen en jongeren voor zouden gebruikt worden.

Zie bijlagen > [Het recht op participatie.](#)

- Het VN-Kinderrechtencomité deelt in Algemene Commentaar nr. 12 enkele randvoorwaarden rond het recht op participatie waaronder: '**Vrijwillige deelname**': deelname moet vrijwillig zijn en er moet in alle fases de mogelijkheid zijn om zich terug te trekken.

Stap 4 – Het participatiemoment vormgeven

Kern- en subvragen:

- *Plan en faciliteer je het participatiemoment zelf of besteed je dit (gedeeltelijk) uit?*
 - *Over welke expertise en vaardigheden beschikken jij en je collega's?*
 - *Welke externe begeleider zou geschikt kunnen zijn?*
 - *Kunnen kinderen en jongeren zelf bepaalde faciliterende rollen op zich nemen? Bv. de rol van voorzitter, verslaggever ...*
- *Hoe informeer je kinderen en jongeren?*
 - *Hoe informeer je kinderen en jongeren over het onderwerp?*
 - *Welke informatie is nodig voor kinderen en jongeren om te participeren?*
 - *Wie schakel je in om de kinderen en jongeren te informeren?*
- *Welke methodieken gebruik je?*
 - *Sluiten de methodieken aan bij de competenties van de betrokken kinderen en jongeren?*
 - *Gebruik je ook niet-talige methodieken?*
 - *Hoe hou je rekening met de dynamieken in de groep?*

Leerlessen en adviezen vanuit het dialoogevent:

- **Zorg voor aantrekkelijke participatievormen en -methodes.**
Verschillende kinderen en jongeren hebben verschillende voorkeuren over participatievormen. Betrek kinderen en jongeren **op hun eigen voorwaarden**: op basis van wat hen interesseert, op plekken waar ze graag komen, via methodes die creatiever zijn zoals straatkunst of muziek. Kortom, vertrek vanuit de kinder- en jongerencultuur.
- **Gebruik naast praten ook creatieve methodes** zoals tekenen en andere visuele expressievormen om ideeën te formuleren. Dit kan bijdragen aan het dynamische proces van idee-ontwikkeling.
- **Gebruik diverse communicatiemethodes.** Kinderen en jongeren hebben verschillende manieren en middelen om zich uit te drukken, zoals woord, tekst, video's, offline, online, enzovoort. Het is belangrijk om deze diverse communicatiemanieren en – middelen te gebruiken om hun boodschap over te brengen en hun stem krachtig te laten klinken.
- **Denk na over sociale media, gamification en nieuwe technologieën.**
Sociale media, *gamification* en nieuwe technologieën, zoals *echokamers* en *aanstekers*, spelen een steeds grotere rol in hoe kinderen en jongeren communiceren en invloed uitoefenen². Dit biedt kansen maar ook

² *Gamification* is het aanwenden van spelprincipes en speeltechnieken in een niet-spelcontext (zoals participatieprocessen) om gedrag op een positieve wijze te sturen. Een *echokamer* verwijst naar het principe dat je eigen ideeën bevestigd worden als je je enkel omringt door mensen die op dezelfde manier denken als jij. *Aanstekers* zijn ideeën die gedeeld worden en door anderen worden ondersteund (mediawijsheid.nl).

uitdagingen in het ontwikkelen van effectieve participatieprocessen. **Deze methodes mogen wel niet de enige manier zijn om participatie te faciliteren.** Het echt werk moet in de diepgaande interactie met kinderen en jongeren liggen.

- **Beschouw stilte als een kans voor verdieping en bezinning.** Soms is het belangrijk om even stil te staan en na te denken voordat er een beslissing wordt genomen. Dit kan kinderen en jongeren helpen om beter te reflecteren op hun ideeën en standpunten. Moedig die cultuur van reflectie aan, waarbij stilte niet als ongemakkelijk wordt ervaren, maar als een kans voor verdieping en bezinning.
- **Zorg voor een publiek.** Laat jongeren hun dromen, voorstellen en ideeën presenteren aan beleidsmakers en overbrug de kloof tussen deze actoren die elkaar vaak niet vinden, zien en horen.

Zie bijlagen > [Verdieping 3: 'Een stem' is niet genoeg volgens Laura Lundy.](#)

- Volgens professor Laura Lundy is kinderen en jongeren 'een stem geven' niet voldoende: om het recht om gehoord te worden goed te realiseren zijn **vier centrale elementen noodzakelijk: ruimte, stem, publiek en invloed.** Die vier elementen zijn noodzakelijk voor je participatieproces, en kunnen het proces doen slagen of net ondermijnen. Zo dienen volwassenen op een respectvolle manier luisteren naar kinderen en jongeren ('**publiek**'). Ook moet er een passend gewicht gegeven worden aan hun mening. Hiervoor is het noodzakelijk dat mensen met **macht en autoriteit** om aan de slag te gaan met de mening van kinderen en jongeren, naar hen luisteren.

Stap 5 – Evalueren en terugkoppelen

Kern- en subvragen:

- *Hoe ga je het participatieproces evalueren met je collega's en met de betrokken kinderen en jongeren?*
 - *Hoe ga je het participatieproces evalueren met de betrokken kinderen en jongeren?*
 - *Wat verliep goed? Wat heb je bereikt? Wat kon beter? Wat zou je een volgende keer anders doen en hoe?*
 - *Welke kansen zie je om in de toekomst kinderen en jongeren te betrekken?*
 - *Op welke manier zorg je ervoor dat de geleerde lessen optimaal gedeeld worden binnen (en buiten) je organisatie en hier in de toekomst op verder kan bouwen?*
- *Welk effect heeft het proces van het participatieproces gehad op jouw huidig gedrag, denken en houding? En op de betrokken kinderen en jongeren?*

- *Wat is er veranderd in je gedrag, denken en houding door het participatieproces?*
- *Wat is er veranderd in het gedrag, denken en houding van de betrokken kinderen en jongeren door het participatieproces?*
- *Hoe ga je hierover met hen in gesprek?*
- *Waarin willen jullie verder groeien? Welke coaching, ondersteuning of vorming kan helpen?*
- *Hoe koppel je de impact van het participatieproces terug naar de betrokken kinderen en jongeren?*
 - *Hoe zal je communiceren over wat er met de input van de kinderen en jongeren is gebeurd, en wat de impact was van het participatieproces?*
 - *Heb je een zicht op de manier waarop de betrokken kinderen en jongeren op de hoogte willen gehouden worden? Hoe ga je dit bevragen?*
 - *Hoe ga je communiceren over hun input die niet of maar gedeeltelijk in overweging werd genomen?*
 - *Wanneer en hoe ga je tijdens het participatieproces tussentijds terugkoppelen?*

Leerlessen en adviezen vanuit het dialoogevent:

- **Koppel terug en leg verantwoording af.** Het is van groot belang dat kinderen en jongeren worden geïnformeerd over waar en hoe hun input (niet) werd meegenomen in de beleidsvorming. Dit versterkt de geloofwaardigheid van het participatieproces en stimuleert hun toekomstige betrokkenheid en engagement.
- **Combineer theorie met praktijk.** Om de dynamieken en **effectiviteit** van kinder- en jongerenparticipatie te begrijpen, verbeteren én verdiepen, is een combinatie van praktijkervaring en theoretische kaders essentieel.

Zie bijlagen > [Het recht op participatie.](#)

Het VN-Kinderrechtencomité deelt in Algemene Commentaar nr. 12 enkele randvoorwaarden rond het recht op participatie waaronder: '**Met rekenschap achteraf**': Er wordt achteraf teruggekoppeld op wat voor manier er rekening werd gehouden met de inzichten van kinderen en jongeren.

Zie bijlagen > [Praktische wegwijzers voor jouw participatieproces.](#)

Sta open voor trial en error. Je kan ervan uitgaan dat niet alles zal gaan zoals je vooraf gepland hebt. Geef jezelf voldoende ruimte voor trial en error. Bij een participatiemoment ben je net op zoek naar het ongekende en onverwachte, dat het verloop dan ook wat onvoorspelbaarheden kent is misschien wel een teken van succes. Beschouw je goede voorbereiding als iets om op terug te vallen, maar durf ze ook los te laten als het gesprek op andere manieren op gang blijft. KeKi had bijvoorbeeld telkens een draaiboek opgesteld en een duidelijk afgebakend plan voor elke workshop.

Maar vaak hebben we hiervan afgeweken en de inzichten namen we mee naar de volgende workshop.

Zie bijlagen > [Kinderen en jongeren over beleidsparticipatie.](#)

Terugkoppeling en transparantie over het proces ontbreekt. Kinderen en jongeren die al geparticipeerd hadden, gaven aan dat ze niet weten wat er met hun inzichten was gebeurd. Ze dachten dan ook dat er niets mee gebeurde. Het ging vaak over participatie voor langdurende beleidsprocessen die niet onmiddellijk een tastbaar resultaat hebben. Het gevoel dat er niets met hun input wordt gedaan, zorgt ervoor dat kinderen en jongeren twijfelen aan de waarde van hun deelname. Ze geloven niet dat ze het verschil kunnen maken en er is een risico dat ze volgende keer niet meer zullen deelnemen. Het belang van terugkoppeling is groot. Je hoeft geen afgewerkt resultaat voor te stellen. Laten weten dat je bezig bent met hun mening, maakt al een groot verschil. **Wacht dus niet met terugkoppelen tot er een eindresultaat is.** Koppel ook terug bij tussenstappen of wees transparant over wat er gaat gebeuren met hun inzichten.

Conclusie van het dialoogevent

Het dialoogevent leverde waardevolle leerlessen en adviezen over inclusieve en betekenisvolle beleidsparticipatie van kinderen en jongeren. De belangrijkste leerlessen benadrukken het belang van het **actief betrekken van kinderen en jongeren als gelijkwaardige 'subjecten'** in beleidsvorming, zonder hen te reduceren tot passieve 'objecten' of ontvangers van beleid. Daarbij krijgen kinderen en jongeren – met ook voor zij in maatschappelijk kwetsbare posities – **mede-eigenaarschap** over het participatieproces.

Dit vraagt om een **fundamentele mindshift en cultuurverandering** in de manier waarop volwassenen naar kinderen en jongeren én naar 'participatie' kijken: van *adultisme* en *tokenisme* naar **brede participatie** waarbij kinderen en jongeren écht invloed kunnen uitoefenen en hebben. Er werd gepleit voor een cultuur van open dialoog, waarin respect voor diverse perspectieven en een **machts(herver)deling** van volwassenen naar kinderen en jongeren centraal staan. Daarnaast werd de noodzaak aangegeven om participatie niet als een incidentele activiteit te beschouwen maar als een continu proces dat integraal deel uitmaakt van beleidsvorming. Hiervoor is tijd, ruimte, mandaat en politieke steun nodig. Zo'n participatiecultuur kan je **laten vertrekken vanuit een kinderrechtencultuur**.

Ook werd het belang van **alternatieve participatiestructuren en -vormen, informele relaties, creatieve methodes, nieuwe technologieën en sociale media** benadrukt. Zo kunnen kinderen en jongeren sterker vanuit hun eigen leefwereld, voorkeuren en cultuur worden betrokken. Zo authentiek mogelijk en zonder kinderen en jongeren bijkomend te kwetsen, stigmatiseren of marginaliseren.

Kortom, de **toekomst van beleidsparticipatie voor kinderen en jongeren** ligt in een combinatie van het opnemen van verantwoordelijkheid, het creëren van mandaat, de bewustwording van machtsverhoudingen, het betrekken van diverse kinderen en jongeren, het creëren van alternatieve en creatieve participatiestructuren en -vormen, en het geven van mede-eigenaarschap aan kinderen en jongeren.

Bijlagen

Na de eerste bijlage 'Pitches van de experts' zijn de bijlagen geordend volgens wat de lezer (eerst) zou moeten weten (d.i. vanaf 'Het recht op participatie' tot 'Verdieping 1: burgerparticipatie...') en daarna volgens hoe de lezer participatief kan *handelen* (d.i. vanaf 'De participatiecirkel...' tot 'Verdieping 3: 'Een stem' is niet genoeg...').

Pitches van de experts

Jan Naert van het Kennis- en ondersteuningscentrum jeugdhulp van de Universiteit Gent.

- **Volgens Jan Naert gaat 'participatie' over macht en is het inherent conflictueus.** We stappen doorgaans mee in de vormgeving van instituties (regimes, overheden, werkwijzen, enzovoort). Maar mensen hebben geen toegang of vallen uit dit instituut en in onze taal doen we alsof dat niet zo is. Zo wordt een schijnwereld gecreëerd. Een instituut heeft bovendien een tendens tot individualisering (bv. wie uitvalt in het onderwijs is 'het probleem' en de contouren worden van hogerop bepaald). Een instituut is een consensus-verhaal en er is – vanuit het individu – angst voor conflict. Je nek uitsteken als individu betekent "de macht op u krijgen". Er moet pedagogische ruimte zijn om te onderhandelen over de vormgeving van het instituut en de machtsrelaties. **De pedagogische ruimte moet worden omgebogen om tegenwind, dialoog en conflict een kans te geven.**

Paula Smith van de Faculteit der Maatschappij- en Gedragswetenschappen van de Universiteit van Amsterdam.

- **Paula Smith vertelde het verhaal over een (gefaald) participatie-initiatief in Nederland** waarbij een pizzabusje werd ingeschakeld om met kinderen en jongeren in gesprek te gaan over speelpleintjes. Maar er kwam weinig volk op af. Het werd dan ook georganiseerd tijdens de schooluren, bijvoorbeeld. Sommige kinderen en jongeren kwamen wel voor pizza maar het leverde weinig op. Er werden helaas valse conclusies getrokken over dit participatie-initiatief. Bijvoorbeeld, dat kinderen en jongeren 'niet geïnteresseerd' zouden zijn. Er waren wel enkel jongeren van de lokale jeugdraad maar dit zijn niet de jongeren die afhankelijk(er) zijn van het systeem (bv. sociale bescherming). **Wat als we hen toch mee laten nadenken? Participatie écht betekenisvol maken?**

Liese Berkvens van de Vakgroep Bestuurskunde en Publiek Management van de Universiteit Gent.

- **Volgens Liese Berkvens kan de lokale democratie worden versterkt door de kloof tussen (jonge) burgers en besturen te verkleinen.** Er zijn verschillende vormen van participatie zoals verkiezingen, adviesraden, burgerbevragingen, burgerpanels, burgerbudgetten, enzovoort. Maar de kloof tussen burgers en besturen zijn nog steeds groot. Het is vooral de

middenklasse die participeert want het kost tijd. **De uitdaging is om minder of niet gehoorde actoren te bereiken en betrekken.**

Koen Vanmechelen (via videopitch) – kunstenaar op het kruispunt van kunst, wetenschap, filosofie en gemeenschap.

- **Kunstenaar Koen Vanmechelen vertelde in zijn videopitch over het project [Labiomista](#).** Om via kunst met kinderen en jongeren in gesprek te gaan. Daarbij werken ze met de [Cosmogolem](#), een “houten reus” met open hoofd en een lichaam waar kinderen en jongeren hun tekeningen, boodschappen en creaties kunnen insteken en aan toevertrouwen. Het doel is om met kinderen en jongeren te filosoferen en hun rijke gedachten op te wekken. Het lokt ook (re)actie uit: de kinderen en jongeren *maken samen*. De ene deelnemer brengt vanuit diens ervaring andere dingen in dan de andere deelnemer. **Ze presenteren hun creaties en communiceren daarbij op verschillende creatieve manieren: via dans, via tekeningen, via tekst, enzovoort.** Ze vinden en ontwikkelen hun stem.

Stijn Janssen van de Associatie Universiteit Hogeschool Limburg (AUHL) en **Nele Adriaenssens** van de PXL Hogeschool.

- **Stijn Janssen en Nele Adriaenssens stelden vanuit de AUHL het Labiomista-project [The Future of Education](#) voor.** Dit project, inclusief een driedaags programma op *Labiomista*, liep in het academiejaar 2021-2022. De focus was om de toekomst van het onderwijs met tien kritische en creatieve jongeren (derde graad secundair onderwijs) opnieuw te gaan bedenken: wat is het onderwijs van de toekomst? Hoe leren we voor en in de toekomst? Het was een proces van ontmoeting, wederzijdse ontdekking, verbeelding, ideeënuitswisseling en de cocreatie – *het samen creëren* – van kennis. De voorstellen en ideeën van de jongeren werden door hen gepresenteerd aan beleidsmakers. **Stijn en Nele omschreven het proces als een *school of life* waarbij Limburgse jongeren van verschillende richtingen transdisciplinair samen reflecteren en mee kritisch het debat voeren.**

Het recht op participatie

Over (beleids)participatie valt heel wat te zeggen. Daarom doen we er goed aan om te beginnen bij het begin: [het recht op participatie](#) vanuit het Kinderrechtenverdrag ([IVRK](#)).

Echter, het ‘recht op participatie’ staat niet letterlijk in het Kinderrechtenverdrag. Toch wordt artikel 12 van het Kinderrechtenverdrag (‘de mening van het kind’) als hoeksteen beschouwd. **Artikel 12 vormt met de volgende rechten de ‘participatierechten’:**

- het recht op **vrije meningsuiting** (artikel 13)
- de vrijheid van **gedachte, geweten en godsdienst** (artikel 14)

- de vrijheid op **vereniging** (artikel 15) bv. kinderen hebben ook het recht om samen te komen, zowel om bv. tijd door te brengen met vrienden, als om hun mening te uiten.
- het recht op **passende informatie** (artikel 17) bv. kinderen en jongeren moeten toegang hebben tot informatie om hun mening te vormen en te delen. Deze informatie moet passend zijn voor hun leeftijd. Kinderen en jongeren moeten toegang hebben tot informatie over alle onderwerpen die hen aanbelangen.

Artikel 12 bestaat uit twee alinea's. Artikel 12.1 IVRK gaat meer algemeen over het recht van kinderen om hun mening te geven in zaken die hen aanbelangen. Artikel 12.2 gaat meer specifiek over het recht van kinderen en jongeren om gehoord te worden in juridische procedures (zie IVRK).

“1. De Staten die partij zijn, verzekeren het kind dat in staat is zijn of haar eigen mening te vormen, het recht die mening vrijelijk te uiten in alle aangelegenheden die het kind betreffen, waarbij aan de mening van het kind passend belang wordt gehecht in overeenstemming met zijn of haar leeftijd en rijpheid.” (Artikel 12.1)

Artikel 12.1 benadrukt de volgende **vier basisprincipes**:

- **Een kind dat in staat is zijn of haar eigen mening te vormen:**
 - Staten moeten als uitgangspunt nemen dat kinderen en jongeren in staat zijn hun eigen mening te vormen en dan ook het recht hebben om die mening te uiten. Het is niet aan kinderen en jongeren om te bewijzen dat ze dit kunnen. Het is niet vereist dat de mening van het kind matuur is of gedeeld wordt door volwassenen. Er is geen minimumleeftijd opgenomen, en het VN-Kinderrechtencomité ontmoedigt staten om dit te doen.
 - Het recht op participatie is zowel het recht van individuele kinderen, als van een groep of kinderen (zoals bv. een klas van schoolkinderen, de kinderen in een buurt, de kinderen van een land, kinderen met een handicap, meisjes).
- **Een mening vrijelijk uiten:** kinderen en jongeren moeten hun mening vrijelijk kunnen uiten. Dit betekent dat ze niet onder druk gezet mogen worden en moeten kunnen kiezen of ze wel willen participeren. Kinderen mogen niet gemanipuleerd worden of onderworpen worden aan druk of ongepaste beïnvloeding.
- **Alle aangelegenheden die het kind betreffen:** kinderen en jongeren hebben het recht om hun mening te geven over alle domeinen van hun leven, zowel privé als publiek. Dit moet zo ruim mogelijk geïnterpreteerd worden.
- **Een passend belang in overeenstemming met de leeftijd en rijpheid van het kind:** Het is niet voldoende om enkel te luisteren naar de mening van kinderen of jongeren, maar er moet ook een passend gewicht aan gegeven worden. Hoe ouder en hoe meer matuur een kind is, hoe meer gewicht

moet gegeven worden aan diens mening. De leeftijd alleen is geen voldoende maatstaf. Gewicht geven aan het belang van het kind wilt niet zeggen dat de mening van het kind steeds gevolgd moet worden.

Artikel 12 verankert het recht van kinderen en jongeren om **hun mening te geven over zaken die een impact hebben op hen**, en het recht om betrokken te worden in acties en beslissingen met een impact op hun leven. **De rol van de overheid** is hier om het nodige juridische kader en de mechanismen noodzakelijk om de actieve betrokkenheid van kinderen en jongeren in deze beslissingen, mogelijk te maken en om gewicht te geven aan deze mening.

Het VN-Kinderrechtencomité deelt in [Algemene Commentaar nr. 12](#) de volgende randvoorwaarden:

- **Informatief en transparant:** Er moet voldoende informatie worden verschaft over het thema, de procedures en mogelijke gevolgen van het participeren en rond het recht op het vormen en uiten van een mening. De communicatie moet transparant zijn.
- **Vrijwillige deelname:** Deelname moet vrijwillig zijn en er moet in alle fases de mogelijkheid zijn om zich terug te trekken.
- **Respectvol:** Er moet respectvol omgegaan worden met de visie van kinderen en jongeren. Er moet ruimte gemaakt worden voor hun eigen ideeën en activiteiten.
- **Relevant:** Kinderen en jongeren hebben het recht om betrokken te worden bij zaken die relevant zijn voor hen en waarbij ze kunnen terugvallen op kennis, competenties en vaardigheden. Er moet ook ruimte zijn waar kinderen en jongeren zelf kunnen bepalen welke kwesties relevant zijn.
- **Kindvriendelijk:** De omgeving en methodes moeten afgestemd zijn op hun capaciteiten.
- **Inclusief:** Kinderen en jongeren zijn geen homogene groep. Iedereen moet de kans krijgen om te participeren, zonder discriminatie op gelijk welke grond. Er moet rekening gehouden worden met cultuursensitiviteit.
- **Ondersteuning:** Volwassenen die participatie van kinderen en jongeren faciliteren moeten voldoende voorbereiding, vaardigheden en opleiding beschikken.
- **Veilig en met oog voor risico's:** Volwassenen hebben de verantwoordelijkheid om maatregelen te nemen zodat risico's op geweld, uitsluiting of andere negatieve gevolgen, die zouden kunnen samenhangen met participatie, zoveel mogelijk worden vermeden.
- **Met rekenschap achteraf:** Er wordt achteraf teruggekoppeld op wat voor manier er rekening werd gehouden met de inzichten van kinderen en jongeren.

Het is een **einddoel** op zich dat alle kinderen en jongeren kunnen participeren in beslissingen die hen aanbelangen. Maar participatie is **ook een middel om andere kinderrechten te realiseren**. Bijvoorbeeld, wanneer een beslissing

genomen wordt om een kind al dan niet van de ouders te scheiden (art. 9.2 scheiding van kind en ouder) , heeft het kind het recht om gehoord te worden in deze beslissing (art. 12).

Tot slot, bij participatie wordt vaak gedacht aan een eenmalige actie om te weten te komen wat een kind of groep kinderen denkt over een bepaalde vraag of onderwerp. Het VN-Kinderrechtencomité benadrukte dat **participatie allesbehalve een moment** is, maar eerder de start van een intense uitwisseling tussen kinderen en volwassenen.

E-learning: het recht op participatie uitgediept

Met de [e-learning](#) 'Het recht op participatie uitgediept' wil KeKi achtergrond voorzien rond kinderrechten – en met name het recht op participatie. We focussen op het recht op participatie omdat als kinderen en jongeren zelf mee vorm kunnen geven aan beleid, dat tal van voordelen heeft die we verderop aan bod laten komen.

Inhoud van de e-learning:

- *Recht op participatie: rechtsartikelen*
- *Het kinderrechtenverdrag en het recht op participatie*
- *Het kind als volwaardige medeburger*
- *Artikel 12 als hoeksteen van het recht op participatie*
- *Recht op participatie, een veelvuldig gegeven*
- *Participatie als leidend principe*
- *Participatie als ordende categorie*
- *IJsbergmodel: recht als juridisch en als maatschappelijk gegeven*
- *Een juridisch kader*
- *Een maatschappelijk verhaal*
- *Kindbeeld. (On)gelijke behandeling, (on)rechtvaardig?*

Kinderen en jongeren over beleidsparticipatie

In april en mei 2023 ging KeKi aan de slag met kinderen en jongeren voor het project [REFLECTOR 2.0](#). In vijf scholen organiseerde KeKi workshops over kinderrechten en vroeg naar [hun mening en ervaring met beleidsparticipatie](#). Hebben ze hun mening al eens mogen geven in een beleidsparticipatieproces? Wat vonden ze daarvan en wat is hun mening over beleidsparticipatie?

Kinderen en jongeren vinden het belangrijk om hun mening te delen

De kinderen en jongeren gaven aan dat **beleidsmakers naar hen moeten luisteren om verschillende redenen**:

- ze hebben het recht om hun mening te geven en dat hier naar geluisterd wordt.
- ze hebben ook veel goede en slimme ideeën.

- beleidsmakers niet weten hoe kinderen en jongeren zich voelen, wat ze willen en wat ze nodig hebben, dus moeten ze het vragen.
- ze kijken op een andere manier naar de wereld.
- ze leven langer en willen het goed hebben in de toekomst.
- ze gebruiken veel dingen die volwassenen niet of minder gebruiken, zoals speeltuinen of parken. Als gebruikers moeten ze hierover hun mening kunnen geven.

Niet enkel expert in jong zijn. Kinderen en jongeren zijn meer dan expert van hun leefwereld. Ze kunnen én willen hun mening geven aan beleidsmakers over verschillende onderwerpen – ook onderwerpen die niet standaard geassocieerd worden met kinderen en jongeren. Zo waren er jongeren die interesse hebben in thema's zoals het internet, het verkeer en wonen. We merken ook dat, net als bij volwassenen, niet iedereen behoefte heeft om hun mening te geven of betrokken te worden rond dezelfde thema's. Iedereen is geïnteresseerd in iets anders.

- Denk niet te snel dat een onderwerp kinderen en jongeren niet interesseert of aanbelangt.

Verschillen in interesse om deel te nemen. Niet iedereen wilt betrokken worden of een mening geven. Sommige kinderen en jongeren hadden veel te vertellen tijdens de workshops. Anderen kwamen opmerkelijk minder aan bod. Dit kan veel redenen hebben: interesse, gebruikte methodieken, enzovoort. Probeer op een zo toegankelijk mogelijke manier kinderen en jongeren te betrekken. Dit kan via gebruikelijke vragenlijsten of creatievere methodieken.

- Maak ruimte voor de mogelijkheid tot participatie – en maak die zo toegankelijk mogelijk - zonder de verwachting dat alle kinderen en jongeren hiertoe zullen aangetrokken worden.

Hun ervaringen met beleidsparticipatie

Beperkte ervaring. De meeste deelnemers waren nog nooit betrokken bij een participatieproces. Bij de kinderen en jongeren die wel al ervaring hadden, vond dit vaak plaats binnen de schoolcontext. Denk maar aan een enquête in de klas of een klasbezoek bij de gemeente voor een lokaal project.

- De schoolcontext biedt interessante opportuniteiten voor beleidsparticipatietrajecten: werk samen met scholen.

Terugkoppeling en transparantie over het proces ontbreekt. Kinderen en jongeren die al geparticipeerd hadden, gaven aan dat ze niet weten wat er met hun inzichten was gebeurd. Ze dachten dan ook dat er niets mee gebeurde. Het ging vaak over participatie voor langdurende beleidsprocessen die niet onmiddellijk een tastbaar resultaat hebben. Het gevoel dat er niets met hun input wordt gedaan, zorgt ervoor dat kinderen en jongeren twijfelen aan de waarde van hun deelname. Ze geloven niet dat ze het verschil kunnen maken en er is een risico dat ze volgende keer niet meer zullen deelnemen. Het belang van terugkoppeling is groot. Je hoeft geen afgewerkt resultaat voor te stellen. Laten weten dat je bezig bent met hun mening, maakt al een groot verschil.

- Wacht niet met terugkoppelen tot er een eindresultaat is. Koppel ook terug bij tussenstappen of wees transparant over wat er gaat gebeuren met hun inzichten.

Luisteren, serieus nemen en beslissen. Kinderen en jongeren geven aan dat er niet altijd wordt geluisterd naar hun mening en dat ze soms niet serieus worden genomen. Ze vinden het belangrijk dat hun mening gevraagd wordt. Dit betekent niet dat hun mening altijd opgenomen moet worden in de uiteindelijke beslissing. Er is veel begrip voor de keuzes die worden gemaakt door volwassenen, vooral wanneer de keuze onderbouwd wordt.

- Wees open voor de mening van kinderen en jongeren en eerlijk over de redenen waarom een beslissing is gemaakt.

Pas serieus genomen op 18 jaar. In een klas met leerlingen die ouder waren dan 18 jaar, gaven de jongeren aan dat ze zich pas serieus genomen voelden eens ze 18 werden. Leeftijd bepaalt echter niet de (meer)waarde van een mening: -18 jarigen kunnen ook waardevolle ideeën en meningen aanbrengen.

- Heb ook aandacht voor de mening van kinderen en jongeren die jonger zijn dan 18 jaar.

Het recht op participatie vanuit een kinderrechtencultuur!

De voorbije maanden heeft KeKi ingezet op [een kinderrechtencultuur](#). Wat begon met een zoektocht naar een kinderrechtenreflex, eindigde in een oproep tot een **kinderrechtencultuur, met kinderrechtenambassadeurs en een kinderrechtenreflex** bij iedereen die zich inzet voor kinderen en jongeren.

Het begint met een kinderrechtenreflex?

Enerzijds wordt het idee van een '[kinderrechtenreflex](#)' steeds vaker gebruikt om beleidsadviezen of beslissingen over kinderen en jongeren kracht bij te zetten. Anderzijds bestaat er geen eenduidige definitie van kinderrechtenreflex en stellen we vast dat partnercollega's met heel wat -terechte- vragen zitten: Wat zijn de bepalende kenmerken van een kinderrechtenreflex? Hoe onderscheidt ze zich van een kinderreflex? Wanneer is een kinderrechtenreflex nodig? Op welke manier kan men zich deze reflex eigen maken, en wat zijn de sociale, psychologische of praktische moeilijkheden daarbij?

We ontdekten dat er **wel wat drempels zijn die buiten het individueel handelen van een professional liggen**. En dat het soms moeilijk is om je in te zetten voor het versterken van de positie van kinderen en jongeren, omdat er heel wat weerstand is. Het blijkt dus dat het kinderrechtenkader vaak niet of maar beperkt gebruikt wordt, terwijl ze wel garanties biedt voor kinderen en voor jongeren en voor een sterkere praktijk en beleid. Nochtans zijn er heel wat tools en werkvormen die inzetten op het toepassen van kinderrechten in de praktijk van een professional. We verzamelden **tools** in [een overzichtsartikel op de website van KeKi](#).

Naar een kinderrechtencultuur

KeKi droomt van een wereld waar kinderen en jongeren een waardig bestaan hebben, of met andere woorden: een goed leven hebben, gezien worden, een stem krijgen ... en beschouwd worden als volwaardige deelnemer in de samenleving. In een samenleving waar dit waargemaakt wordt, is een **kinderrechtencultuur** aanwezig.

Kinderrechten zijn dus een hefboom die we als beleidsmaker, onderzoeker en professional kunnen gebruiken in ons dagelijks denken en handelen om die kinderrechtencultuur te realiseren. Het beginpunt daarbij is een **kinderrechtenreflex**, een drijfveer om in ons denken en handelen steeds rekening te houden met de rechten van kinderen en jongeren.

- Wil je graag meer weten over een kinderrechtenreflex? Lees dan zeker het kennisartikel '[Een kinderrechtenreflex als beginpunt om kinderrechten te realiseren](#)'.
- Denk je bij een kinderrechtenreflex automatisch aan andere concepten zoals een kindreflex of kindvriendelijkheid? Wat betekent een kinderrechtenreflex dan precies? Lees het in het kennisartikel '[Kindreflex, kinderrechtenreflex, kindvriendelijk, ...wat betekent het?](#)'.

Door als individu een kinderrechtenreflex te hebben of te creëren verwezenlijk je dus mee een waardig bestaan voor kinderen en jongeren en zorg je dat ze een sterkere positie hebben in onze samenleving en als volwaardige deelnemers gezien worden. Dat gebeurt doordat je in interactie met anderen, binnen de organisatie waar je werkt of in de zaken die je organiseert of publiceert kinderrechten centraal stelt, zowel impliciet als expliciet. Je bent een **[kinderrechtenambassadeur](#)**.

Een visietekst, inzichten en tips over een kinderrechtencultuur

- [Een visietekst](#) waarin we de concepten kinderrechtenreflex, kinderrechtenambassadeur en kinderrechtencultuur uitdiepen. We lichtten ook toe hoe KeKi naar kinderrechten kijkt en waarom we die kinderrechtencultuur nastreven.

*"Het gaat daarbij niet enkel over gesprekken die je hebt met anderen. Maar ook bijvoorbeeld over acties zoals het meenemen van rechten van kinderen en jongeren in zaken als intern beleid binnen een organisatie. Denk maar aan een visietekst waarin verwezen wordt naar rechten van kinderen en jongeren of **participatief werken als één van de werkingsprincipes** binnen de organisatie vastleggen. Zo kan je je ook bij een event dat je organiseert, een websiteartikel dat je schrijft of een onderzoek dat je opzet de vraag stellen of het perspectief van kinderen en jongeren meegenomen kan worden en op welke manier."*

- [Inzichten en tips](#) om jou op weg te zetten om een sterke kinderrechtenreflex te ontwikkelen en een kinderrechtenambassadeur te worden.

Verdieping 1: Burgerparticipatie, ook een zaak van kinderen en jongeren

Wie de actualiteit volgt, wil mogelijks actie ondernemen. De klimaatcrisis, thuisloosheid en oorlog in Oekraïne, Soedan en Gaza zijn maar enkele van de complexe uitdagingen en gebeurtenissen die ons wakker houden. Er zijn ook altijd kinderen bij betrokken en zij dragen - vaak in disproportioneel grote mate - de gevolgen mee.

Direct getroffen of indirect geraakt, **kinderen en jongeren zijn evenwaardig uitgedaagd om zich te positioneren ten opzichte van gebeurtenissen**. Waar dit voor volwassenen een zoeken is, is dat het voor kinderen ook. In dit [verdiepende artikel over burgerschap](#) staat KeKi even stil bij wat de termen 'burgerschap' en 'burgerparticipatie' ons vertellen over hoe dat 'bewogen zijn' op verschillende vormen en manieren vertaald wordt in actie (politiek en civiel).

Inhoud:

- *Wat is burgerschap?*
- *Ook kinderen zijn volwaardige burgers*
- *Als burgerschap onder druk staat, zijn kinderen extra kwetsbaar*
- *Manieren om aan burgerparticipatie te doen*

De participatiecirkel: een participatieproces met kinderen en jongeren

In het kader van [REFLECTOR 2.0](#) werkte KeKi [de participatiecirkel](#) uit om **beleidsmakers op weg te helpen om beleidsparticipatie met kinderen en jongeren vorm te geven of te ondersteunen**.

Kinderen en jongeren betrekken bij het beleidsproces

Betrek kinderen en jongeren bij het beleidsproces...

- **voordat** een beslissing genomen wordt en ga oprecht met hun inbreng aan de slag.
- **zodat** een beslissing genomen wordt die aansluit bij wat kinderen en jongeren zelf belangrijk vinden.
- **nadat** een beslissing genomen werd, met de mogelijkheid om gemaakte keuzes in vraag te stellen en weer opnieuw te beginnen.

Je bent overtuigd, maar je hebt nog een heleboel vragen? Bij de start van een participatieproces zie je misschien de bomen door het bos niet meer. KeKi ontwikkelde de participatiecirkel en helpt je graag op weg.

De participatiecirkel: 5 bouwstenen, 5 stappen en 21 reflectievragen

Aan de hand van 5 bouwstenen, 5 stappen en 21 reflectievragen kan je met je team aan de slag gaan om (de krijtlijnen van) een (beleids)participatieproces **uit te tekenen, te plannen, uit te voeren én te evalueren**. De 21 reflectievragen zijn verdeeld over:

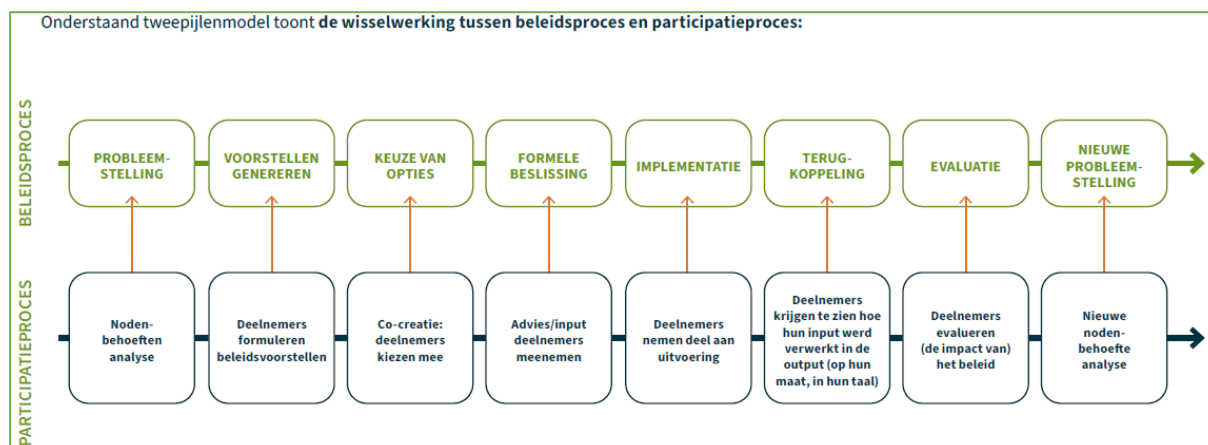
- **5 bouwstenen:** aan de basis van elk participatieproces ligt een gedeelde taal, visie en verwachtingen. Het is belangrijk om daar zicht op te krijgen en over uit te wisselen.
 - Bouwsteen 1 – Wat verstaan jij en je team onder de participatie van kinderen en jongeren
 - Bouwsteen 2 – Waarom betrek je kinderen en jongeren?
 - Bouwsteen 3 – Welke elementen van een participatieve basishouding zijn ontwikkeld bij jezelf en welke wil je verder ontwikkelen?
 - Bouwsteen 4 – Hoe zorg je ervoor dat alle kinderen en jongeren gelijkwaardig kunnen participeren?
 - Bouwsteen 5 – Hoe realiseer je je participatieproces op een kindvriendelijke manier?
- **5 stappen:**
 - De maatschappelijke uitdaging bepalen
 - De doelgroep bepalen en bereiken
 - Het participatieproces uittekenen
 - Het participatiemoment vormgeven
 - Evalueren en terugkoppelen

Doorheen het proces maak je een heleboel keuzes die impact zullen hebben op het verloop. Zo zullen sommige vragen bijvoorbeeld enkel relevant zijn als je voor directe participatie kiest.

Beleidsproces x participatieproces

Bijvoorbeeld, een van de centrale vragen bij **stap 3** ([zie handleiding p.35](#)) is ***in welke fase(s) van het beleidsproces je kinderen en jongeren wil betrekken***. Elke fase leent zich namelijk tot het betrekken van kinderen en jongeren. Maar het is niet noodzakelijk om kinderen en jongeren in elke fase te betrekken. Er is uiteraard sprake van schijnparticipatie wanneer kinderen en jongeren pas betrokken worden, nadat de beslissingen al genomen zijn en er geen ruimte meer is voor wijzigingen. We merken op dat kinderen en jongeren vaak uit de boot vallen bij de zoektocht naar oplossingen, bij het geven van feedback en bij de evaluatie van beleid. Kinderen en jongeren kunnen hier echter ook een relevante en interessante bijdrage aan leveren.

- Een **interessante oefening** hierbij is om met het team jullie beleidsproces(sen) (acties, activiteiten, ...) op papier te zetten en na te gaan waar kinderen en jongeren zouden kunnen worden betrokken. Op die manier krijg je een overzicht, zoals dit onderstaande tweepijlenmodel, als één voorbeeld om dit grafisch weer te geven.

Samengevat:

Door in te zetten op beleidsparticipatie van kinderen en jongeren, zet je zelf al in op de realisatie van hun recht op participatie. Om dit recht op participatie op een kindvriendelijke manier te realiseren, is het belangrijk om rekening te houden met hun rechten en enkele voorwaarden voor goede en betekenisvolle participatie in acht te nemen. Deze rechten en voorwaarden zijn verwerkt in de verschillende stappen van de participatiecirkel. Het is belangrijk dat deze voorwaarden bijzondere aandacht krijgen bij het plannen en uitvoeren van het participatieproces.

Praktische wegwijzers voor jouw participatieproces

In april en mei 2023 ging KeKi aan de slag met kinderen en jongeren [voor het project REFLECTOR 2.0](#). In vijf scholen organiseerde KeKi workshops rond kinderrechten en vroeg naar de mening en ervaring met beleidsparticipatie van de kinderen en jongeren. We delen graag [onze leerlessen](#).

➤ Denk bewust na over waar je kinderen en jongeren wil bereiken

Maak een bewuste keuze of je wil samenwerken met een bestaande of een nieuw samengestelde groep. Beiden hebben voor- en nadelen. Je kan kiezen om naar plaatsen te gaan waar kinderen en jongeren spontaan bijeenkomen zoals een speelplein. Als je kiest voor een bestaande groep, zijn er een paar voor de hand liggende plaatsen zoals scholen en georganiseerde vrije tijd. KeKi ging aan de slag met drie lagere schoolklassen en twee middelbare schoolklassen. We betrokken hierdoor bijna 100 kinderen en jongeren met diverse achtergronden.

Zie: Stap 2 Participatiecirkel, *doelgroep bepalen en bereiken* > welke kinderen en jongeren betrek je (niet)?

➤ Zoek raakvlakken

Zoek raakvlakken met de doelstellingen van de organisaties waarmee je samenwerkt. Als je samenwerkt met een school, kan je bv. linken leggen met

leerdoelstellingen. Zo hielden de workshops van KeKi rekening met doelen rond kinderrechten, participatie en burgerschap. Werk je met andere organisaties of verenigingen, zoek dan raakvlakken met hun doelen en werkwijze. Dit kan leiden tot een waardevolle samenwerking voor beiden. Welke return kan jouw participatietraject bieden voor de deelnemers en betrokken organisatie of school?

Zie: Stap 2 Participatiecirkel, *doelgroep bepalen en bereiken > welke kinderen en jongeren betrek je (niet)?*

➤ **Meer is niet altijd beter**

Grote groepen kinderen en jongeren bereiken, is niet altijd beter of leidt niet altijd tot betere resultaten. De klasgroepen waar KeKi de workshops gaf, varieerden in grootte van zo'n 16 tot 24 leerlingen. In verschillende klassen wilden veel kinderen en jongeren hun ervaringen met participatie delen en zelf vragen stellen. We kregen veel perspectieven mee. Het nadeel was dat we vaak niet in de diepte konden duiken door de groepsgrootte in combinatie met de beschikbare tijd. Ga goed na wat de doelstellingen zijn van de participatiewerkshops of -trajecten binnen de mogelijkheden van het project. Denk zo ook na over de meeste geschikte groepsgrootte.

Zie: Stap 2 Participatiecirkel, *doelgroep bepalen en bereiken > welke kinderen en jongeren betrek je (niet)?*

➤ **Duidelijke verwachtingen en vragen**

Less is more is ook van toepassing op de inhoud van je participatieproces: baken voldoende af wat je wilt bereiken tijdens participatiemomenten. Stel duidelijke verwachtingen op voor jezelf en wees helder in jouw communicatie naar de begeleider en kinderen en jongeren toe. Geef vooraf ook ruimte om te verkennen wat de verwachtingen en vragen zijn van de begeleiders en van de kinderen en jongeren over het participatiemoment. Geef daarbij ook voldoende perspectief over wat er gaat gebeuren met de input van de kinderen en jongeren. Mee denken is niet hetzelfde als mee beslissen of uitvoeren. Op het einde van iedere workshop gaven we telkens aan waar de inzichten van de kinderen en jongeren voor zouden gebruikt worden.

Zie: Stap 4 Participatiecirkel, *het participatiemoment vormgeven > doelgroep informeren*

➤ **Maak vragen concreet aan de hand van voorbeelden**

Kinderen en jongeren willen en kunnen over veel onderwerpen meepraten, vaak is wel een vertaalslag nodig van het meer abstracte beleidsniveau naar de leefwereld van kinderen en jongeren. Zo helpt een vertaling met een concreet en toepasbaar voorbeeld, zoals bijvoorbeeld de inrichting van een pleintje om te achterhalen welke vormen van buitenspelen kinderen en jongeren belangrijk vinden. Wat voor de ene groep werkt, werkt niet noodzakelijk voor de andere. De

concrete vertaling van het onderwerp zal steeds anders zijn. Het is belangrijk om rekening te houden met de eigenheid van de groep en daarom raadt KeKi aan om vooraf een gesprek te houden met leerkrachten of begeleiders om hen te leren kennen.

Zie: Stap 4 Participatiecirkel, *het participatiemoment vormgeven > doelgroep informeren*

➤ **Sta open voor trial en error**

Je kan ervan uitgaan dat niet alles zal gaan zoals je vooraf gepland hebt. Geef jezelf voldoende ruimte voor trial en error. Bij een participatiemoment ben je net op zoek naar het ongekende en onverwachte, dat het verloop dan ook wat onvoorspelbaarheden kent is misschien wel een teken van succes. Beschouw je goede voorbereiding als iets om op terug te vallen, maar durf ze ook los te laten als het gesprek op andere manieren op gang blijft. KeKi had bijvoorbeeld telkens een draaiboek opgesteld en een duidelijk afgebakend plan voor elke workshop. Maar vaak hebben we hiervan afgeweken en de inzichten namen we mee naar de volgende workshop.

Zie: Stap 4 Participatiecirkel, *het participatiemoment vormgeven > doelgroep informeren*

Zie: Stap 5 Participatiecirkel, *evalueren en terugkoppelen > participatie evalueren en kansen grijpen*

➤ **Participatie is een proces van geven en nemen**

Je kan niet gewoon kinderen en jongeren betrekken en input van hen vragen, zonder hen iets terug te geven. Dit kan gaan over hen nieuwe begrippen aanleren, vaardigheden inoefenen ... maar ook over bijvoorbeeld een interessante persoon ontmoeten of een leuk spel spelen. Kinderen en jongeren betrekken is niet altijd even makkelijk. Maar wel oprecht waardevol en belangrijk in projecten die impact hebben op kinderen en jongeren.

Zie: Stap 4 Participatiecirkel, *het participatiemoment vormgeven > methodieken*

Zie: Stap 2 Participatiecirkel, *doelgroep bepalen en bereiken > relevantie doelgroep bepalen*

Reflectie, een essentiële constante in een participatieproces

De participatiecirkel biedt geen kant-en-klaar recept om aan participatieve beleidsvoering te doen. Het helpt om goede vragen te stellen op het juiste moment. In die zin is het in de eerste plaats een reflectietool. [In dit verdiepende artikel over reflectie](#) illustreert KeKi de reflectieve insteek aan de hand van het concrete voorbeeld van het participatief voortraject van de Staten Generaal

Armoede en Vrije Tijd. We maken daarbij telkens de brug naar een bepaald onderdeel van de participatiecirkel zelf.

➤ **Dwaal af = ongekende variabelen in beeld krijgen**

Het thema 'een netwerk opbouwen' kreeg veel aandacht tijdens de gesprekken. Waarbij het dan ging over het hebben van een vertrouwenspersoon, een vertrouwensrelatie en veilige en vertrouwde ruimte. Dat heeft ogenschijnlijk niet zo heel veel te maken met vrije tijd en armoede. Het gesprek kreeg een andere wending dan gepland. Toch kan het interessant zijn om wat afstand van de initiële vraagstelling toe te laten. **Uitzoomen** laat toe om factoren in beeld te krijgen die anders ongekend dreigen te blijven, maar wel een wezenlijke impact kunnen hebben op de effectiviteit van het beleid dat je ontwikkelt.

Zie: Stap 1 Participatiecirkel, *bepalen van de maatschappelijke uitdaging*

➤ **Vastlopen = bovenop de wegwijzer staan**

Het stellen van prioriteiten tussen de thema's bleek niet evident. Heet dat dan 'vastlopen in veelheid aan meningen' en geen gezamenlijke focus meer vinden [stap 1 participatiecirkel]. Een reëel "risico" bij het participatief tewerk gaan? Of is het net een eerste resultaat of inzicht? In dit voorbeeld is de moeilijkheid om te kiezen ook te lezen als bv. dat iedereen het eens is over de onderlinge verwevenheid van uitdagingen? Of als een aanwijzing dat er nog stemmen en perspectieven ontbreken? Benader de ervaren **hindernissen als inzichtvolle wegwijzers**.

Zie: Stap 2 Participatiecirkel, *bepalen van de doelgroep*

➤ **Stap achteruit = vijf stappen vooruit**

De titel van het event was al uitgesproken, maar het participatieve voortraject nodigde uit de woordkeuze te herzien. En dus, om enkele reeds gezette stappen bewust opnieuw te doorlopen. Kinderen en jongeren gaven bv. aan dat ze niet graag hebben dat 'armoede' gebruikt wordt als het over hun leven gaat. Dat woord staat net heel centraal in de titel van de Staten Generaal. Niet alle kinderen en jongeren ervaren dat ze in armoede leven. Ook wordt het als stigmatiserend ervaren. Tijdens de gesprekstafel werd nagedacht over welke verwoording het beter zou doen. Een gesprek over de juiste terminologie lijkt op het eerste zicht op een stevige vertraging. Maar ook hier bleek het **durven vertragen en afwijken van het plan veel winst op te leveren**. Er ontstond een inhoudelijk gesprek, waarbij inzichten en ervaringen gedeeld werden die veel moeilijker aan bod komen in een gesprek met rechtstreekse, inhoudelijke vragen.

Zie: Stap 4 participatiecirkel, *methodiek ontwerpen*

➤ En wie zal dat dan nog doen?

Er bleek wat taalverwarring te zijn. Vakjargon, holle en vage woorden, verdelend woordgebruik. Een verklarend **lexicon** werd naar voor geschoven als constructieve oplossing. Dan komt natuurlijk de vraag wie het opstellen van een lexicon op zich zal nemen. Wat op het eerste zicht meer werk lijkt (en is!), kan mooie opportuniteiten bieden voor participatie. In dit voorbeeld is een lexicon immers niet louter een lexicon. **Gedeelde taal zoeken en gepaste woorden naar voor mogen schuiven is een sterke vorm van participatie** en verhoogt de kans aanzienlijk dat je meer bereik zal hebben omdat meer mensen zich herkennen in de woordkeuze. Extra tijd investeren in wat slechts zijsporen lijken, biedt kansen om eigenaarschap te delen en de doelgroep te betrekken.

Zie: Stap 2 participatiecirkel, *doelgroep betrekken*

➤ Doel = 'pretext'

Het lexicon werd (nog) niet uitgewerkt. Maar stel... dat een extra traject wordt opgestart in de aanloop van de Staten Generaal waarbij de verschillende stakeholders samen op zoek gaan naar gedeeld woordgebruik waarin iedereen zich kan herkennen. In dat geval laat het voorbeeld van het lexicon zien dat **door voortrajecten te organiseren je kansen schept** dat nieuwe situaties ontstaan. situaties waarin bijvoorbeeld:

- je het gesprek kan verdiepen en gelijkwaardig kan samenwerken
- een niet vooraf gestructureerde ruimte ontstaat, waarin we ons anders, meer gelijkwaardig kunnen verhouden ten opzichte van elkaar
- je op weg naar een participatief cocreatief event, al volop aan co-creatie doet op een participatieve manier

Een voortraject biedt ruimte om extra trajecten op te zetten, waardoor je **op weg naar je doel, je doel al realiseert**. Het event wordt dan zowat een pretext/³ voorwendsel³ om voortrajecten te kunnen lopen. De bestemming, die wel de reden vormt om actie te ondernemen, maar die je bij wijze van spreken niet hoeft te bereiken om alles te bereiken dat je op weg naar de bestemming al duurzamer realiseert.

Zie: Stap 3 participatiecirkel, *uittekenen van het proces*

Zie: Stap 5 participatiecirkel, *effect van proces*

³ 'Voorwendsel' heeft in het Nederlands een wat negatieve bijklank, het Engelse 'pretext' is neutraler.

Verdieping 2: Participatie volgens Harry Shier

Een van de centrale bronnen waar de participatiecirkel zich op baseert is het werk van **Harry Shier**. Shier is het meest bekend van 'Pathways to Participation: Openings, Opportunities and Obligations' uit 2001. Zoals Shier in deze paper aangaf, gaf het Kinderrechtenverdrag het belang van de participatie van kinderen en jongeren een lift. In dit [verdiepende artikel neemt KeKi het werk van Shier onder loep](#). De aandachtige lezer merkt meteen de verbanden tussen diens werk en KeKi's denken over participatie en de participatiecirkel!

Inhoud:

- *Op de schouders van Roger Hart (participatieladder) en Paulo Freire*
- *Het participatiemodel van Harry Shier*
- *Enkele reflecties van Schier*
- *Een uitgebreider model met aanvullende leerlessen*
- *Case: het opleiden en ondersteunen van jonge 'promotoren'*
- *Tien belangrijke lessen van Shier*

Verdieping 3: 'Een stem' is niet genoeg volgens Laura Lundy

Een van de centrale bronnen waar de participatiecirkel zich op baseert is het werk van Laura Lundy. Vaak wordt het recht op participatie, en dan specifiek artikel 12 van het Kinderrechtenverdrag, beperkt tot kinderen en jongeren de kans geven om hun mening te geven. **Volgens professor Laura Lundy is [kinderen en jongeren 'een stem geven' niet voldoende](#)**: om het recht om gehoord te worden goed te realiseren zijn **vier centrale elementen noodzakelijk**. Die vier elementen zijn noodzakelijk voor je participatieproces, en kunnen het proces doen slagen of net ondermijnen. De elementen zijn als volgt:

- **Ruimte** (*space*). Kinderen en jongeren moeten de tijd en ruimte krijgen om hun mening te vormen en te uiten. Dat gaat vooral over het aanbieden van een veilige, inclusieve ruimte aan kinderen om betrokken te zijn.
- **Stem** (*voice*). Kinderen en jongeren moeten toegang hebben tot passende informatie. Volwassenen moeten kinderen en jongeren ondersteunen om hun perspectieven, bedenkingen of ideeën te uiten.
- **Publiek** (*audience*). Volwassenen moeten op een respectvolle manieren luisteren naar kinderen en jongeren. Ook moet er een passend gewicht gegeven worden aan hun mening. Hiervoor is het noodzakelijk dat mensen met macht en autoriteit om aan de slag te gaan met de mening van kinderen en jongeren, naar hen luisteren.
- **Invloed** (*influence*). We moeten handelen naar de mening van de kinderen en jongeren. Dat betekent niet dat kinderen en jongeren altijd gelijk krijgen, wel dat er altijd een passend gewicht wordt gegeven aan hun mening. Om te zorgen dat volwassenen ook wel degelijk rekening houden met de mening van kinderen, kunnen een aantal waarborgen worden

ingebouwd, zoals bv. feedback geven over waarom een beslissing werd genomen en op welke manier hun input een impact had op die beslissing.

In haar artikel werp Lundy (2007) **een twaalfal vragen** op. De aandachtige lezer merkt meteen de verbanden tussen zijn werk en KeKi's denken over participatie en de participatiecirkel!

- *Worden kinderen en jongeren gevraagd welke onderwerpen een impact op hen hebben en voor hen van belang zijn?*
- *Wordt hen gevraagd of ze betrokken willen zijn?*
- *Wie wordt betrokken en wie niet?*
- *Gebeurt de participatie in een voor hen veilige omgeving?*
- *Is het ook inclusief naar kinderen en jongeren die minder 'welbespraakt' of 'geletterd' zijn?*
- *Kunnen ze vrij praten?*
- *Krijgen ze hulp, ondersteuning en voldoende informatie?*
- *Is het format laagdrempelig genoeg en is er ruimte voor leuke activiteiten?*
- *Wordt er dan effectief naar hen geluisterd en wordt er een 'verschuldigd gewicht' aan gegeven?*
- *Wie luistert er en zijn ook mensen met invloed aanwezig?*
- *Wordt er finaal in hun belang beslist?*
- *En is er terugkoppeling over wat er met hun input wel en niet werd gedaan?*

Over KeKi

KeKi is het **Kenniscentrum Kinderrechten**. KeKi streeft ernaar de positie van alle kinderen en jongeren in de samenleving te **erkennen en versterken**. Kinderen en jongeren leven en groeien op in een samenleving die hun **medeburgerschap** erkent, met oog voor de **diversiteit** van elk. Ze zijn volwaardige deelnemers en mogen en kunnen mee vorm geven aan die samenleving. Het respecteren en waarborgen van **kinderrechten** staat hierbij centraal.

De **doelgroep** van KeKi is breed. KeKi inspireert zowel praktijk, beleid als onderzoek om te vertrekken vanuit een kinderrechtenreflex. We willen **praktijkmedewerkers** concrete handelingskaders en instrumenten aanbieden om kinderrechten te realiseren in hun dagelijkse praktijk. We werken samen met **onderzoekers** om hun kennis en inzichten te verspreiden. We inspireren **beleidsmakers** om te vertrekken vanuit de kennis over kinderrechten. **Dialoog** zit in ons DNA.